

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ОСОБЛИВОСТІ УПРАЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ДИСБАЛАНСІВ

Студента 2 курсу 5м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Злепко
Анастасія
Василівна

Науковий керівник
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Гарант освітньої програми
доцент кафедри

Шульга Наталія
Петрівна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКУ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ДИСБАЛАНСІВ.....	6
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА РІВНЯ РИЗИКІВ ТА СТАНУ УПРАВЛІННЯ НИМИ В ПАТ «АЛЬФА БАНК»	
2.1 Оцінка кредитного та ліквідності ризиків банку	13
2.2 Система показників оцінки ринкового та процентного ризику банківської книги	21
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАНЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКУ В КОНТЕКСТІ РЕКОМЕНДАЦІЙ БАЗЕЛЬСЬКОГО КОМІТЕТУ	
3.1 Удосконалення управління ризиками банків України з огляду рекомендацій Базельського комітету	28
3.2 Стрестестування як інструмент управління ризиками банку	38
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. Банки відіграють вирішальну роль у системі фінансового посередництва, і через це вони повинні не тільки діагностувати потенційні загрози, але й мати відповідний механізм нейтралізації їх негативного впливу. Вивчення видів банківських ризиків, причин їх виникнення та методів управління є вкрай необхідним для банківської системи. Адже саме від ступеня ризику залежить розмір прибутку банку та його ліквідність. Вибір правильної методики оцінки ризиків багато в чому допомагає банку зменшити витрати на не передбачувані ситуації.

Незважаючи на те, що питанню банківських ризиків останнім часом приділяється все більша увага як у наукових дослідженнях, так і на практиці, проблема ризиків у банківській діяльності є недостатньо вивченою. Наявні теоретичні відомості та практичні методики здебільшого присвячені проблемам класифікації ризиків, методам їх кількісної оцінки і, відповідно, менше уваги приділяється пошуку ефективних методів управління, які були б адекватними до реальних можливостей вітчизняних банків в умовах глобальних дисбалансів.

Концептуальні положення діяльності управління ризиками висвітлені у роботах таких авторів, як: В. Бобиль[2], О. Васюренко[3], Н. Версаль[4], О. Дзюблюк[45], А. Єпіфанов[56], О. Лаврушин[11], Л.Примостка[1], питаннями оцінки ризиків займалися такі вчені, як І. Бєлова[6], І. Білецька[7], О. Терещенко[8], та інші.

Відаючи належне науковим напрацюванням вчених з питань управління ризиками, до сих пір залишаються дискусійними та недостатньо дослідженими теоретичні, методичні та практичні аспекти саме в умовах глобальних дисбалансів. Актуальність вищевикладених проблем, а також теоретично-прикладна цінність їхнього вирішення зумовили вибір теми даного наукового дослідження, визначили його мету та завдання.

Метою дослідження є розкриття теоретичних та методичних положень щодо управління ризиками банків в умовах глобальних дисбалансів, а також розробка пропозицій щодо його удосконалення.

Для досягнення цієї мети були сформульовані такі **завдання**:

- розкрити теоретичні засади управління ризиками та його особливості в умовах глобальних дисбалансів
- діагностика рівня ключових ризиків та стану управління ними в ПАТ «Альфа банк»
- удосконалення системи управління ризиками банку контексті рекомендацій Базельського комітету

Об'єктом дослідження є система управління ризиками ПАТ «Альфа банк».

Предмет дослідження є теоретичні та практичні положення управління ризиками банку в умовах глобальних дисбалансів.

Для вирішення завдань випускної роботи використані методи: наукового пізнання, системний підхід – для формування методів для оцінки та ефективним управління ризиками у банку; графічний метод – для ілюстрації результатів дослідження.

Теоретичною і методологічною основою випускної роботи є положення економічної теорії, постанови Національного банку України. Методологічною основою побудови системи управління ризиками банку є рекомендації Базельського комітету, матеріали НБУ, розробки вітчизняних та іноземних фахівців. Інформаційною базою для написання випускної роботи були наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, нормативно-законодавча база України, інтернет-сайти, статистичні та фінансові матеріали, надані ПАТ «Альфа Банк».

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті: «Систематизація показників оцінки кредитного ризику банків» Управління діяльністю фінансових установ: зміни стереотипів зб.

наук. ст. студ. зарчної форми навчання / відп. ред. Н.П. Шульга. – К.: Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2019. – 307 с. (С.65).

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 49 сторінок. В роботі представлено 12 таблиць, 1 рисунок, 15 додатків та використано 64 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКУ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ДИСБАЛАНСІВ

Ризик є невід’ємною складовою функціонування будь-якого банку. Банківська справа загалом є ризиковою, але передбачений та знижений до мінімального рівня ризик дає змогу отримувати стабільний прибуток. Разом з тим, угоди з підвищеним рівнем ризику при їх сприятливому завершенні приносять банкам високі прибутки. Тому управління банківськими ризиками, пошук оптимального їх співвідношення розглядається як одна з найважливіших проблем банків [1].

Контроль за банківськими ризиками, їх аналіз та управління ними являє собою один із найважливіших факторів, що визначають прибутковість банку на перспективу. Своєчасне попередження ризиків, правильне оцінювання та управління ними дає змогу уникнути або значно зменшити неминучі втрати, які виникають в банківській діяльності.

Приклади трактувань поняття “ризик” в рамках даної систематизації подані в Додатку А.

В сучасній теорії ризику також чітко виокремлюються два протилежні погляди на трактування категорії “ризик” – класичний, представниками якого є Дж. Міль та І. Сеньйор, і неокласичний, прибічниками якого виступають А. Маршалл, А. Пігу, Дж. Кейнс. Принципові розбіжності між представниками даних підходів визначаються різним сприйняттям характеру співвідношення між непевністю та ризиком (Додаток Б).

У класичній теорії першоосною виникнення ризику вважається непевність – стан, коли неможливо досягти вказаної об’єктивної квантифікації майбутньої ситуації. Ризик сприймається як функція прямої залежності: “чим вища непевність, тим вищий ризик і – навпаки”. При цьому ці два поняття безпосередньо пов’язуються з горизонтом часу: чим триваліший період, тим більшими стають непевність і ризики. [9]

Для прихильників неокласичної теорії ризику відмінність між ризиком і непевністю полягає в тому, що ризик супроводжується можливими характеристиками неконтрольованих змінних, а непевність – ні. Так, згідно з теорією американського економіста Ф. Найта ризик є результатом будь-якої діяльності, яку можна виміряти за допомогою методів теорії ймовірності і закону великих чисел. [9]

У цілому дослідження існуючих підходів до класифікації банківських ризиків дозволяє виділити основні класифікаційні ознаки, що переважно використовуються у банківській практиці, узагальнення яких подано у додатку В.

Відповідно до Постанови НБУ № 64 від 11.06.2018 року, банк здійснює комплексну оцінку щонайменше таких суттєвих видів ризиків: 1) кредитного ризику; 2) ризику ліквідності; 3) процентного ризику банківської книги; 4) ринкового ризику; 5) операційного ризику; 6) комплаєнс-ризиків; 7) інших суттєвих видів ризиків, на які банк наражається під час своєї діяльності. [10]

Банк створює систему управління ризиками, що відповідає його розміру, бізнес-моделі, масштабу діяльності, видам, складності операцій банку та забезпечує виявлення, вимірювання (оцінку), моніторинг, звітування, контроль та пом'якшення всіх суттєвих ризиків банку з метою визначення банком величини капіталу, необхідного для покриття всіх суттєвих ризиків, притаманних його діяльності (внутрішнього капіталу).[10]

Основна мета процесу управління ризиками при прийнятті управлінських рішень – підвищення вірогідності успішної реалізації політики через зниження ступеня впливу ризиків до прийняттого рівня. Зміст цього процесу складають функції, які представляють собою відособлені види діяльності в загальному циклі керування ризиками.

Система управління ризиками складається з двох підсистем: об'єкта управління та суб'єкта управління. Об'єкт управління – це ризик, ризиковані вкладення капіталу й економічні відносини між суб'єктами в процесі банківської діяльності. Суб'єктами системи управління ризиками банку є: 1)

рада банку; 2) комітет ради банку з управління ризиками (за наявності); 3) правління банку; 4) кредитний комітет правління банку; 5) комітет правління банку з управління активами та пасивами; 6) інші колегіальні органи банку; 7) підрозділ внутрішнього аудиту; 8) підрозділ з управління ризиками; 9) підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс); 10) бізнес-підрозділи, урахуваючи підрозділ з роботи з НПА (workout unit), та підрозділи підтримки (перша лінія захисту). [10]

Банк створює комплексну, адекватну та ефективну систему управління ризиками з урахуванням особливостей своєї діяльності, характеру та обсягів його операцій, профілю ризику та системної важливості банку, яка відповідає певним принципам. (Додаток Г)

Ризиками можна і потрібно свідомо управляти, керуючись такими правилами: - усі види ризиків взаємопов'язані; - рівень ризику постійно змінюється під впливом динамічного оточення; - ризики, на які наражаються банки, безпосередньо пов'язані з ризиками їхніх клієнтів; - банкіри повинні намагатися уникати ризиків навіть більше, ніж інші підприємці, оскільки вони працюють не з власними, а із залученими грошима. [3]

Управління банківськими ризиками складається з низки послідовних етапів, що наведені в Додаток Д.

Складність практичної реалізації першого етапу процесу управління ризиками залежить від джерела виникнення та характеристики ризику. Механізм прийняття управлінських рішень в банківській установі має не лише ідентифікувати ризик, а й дозволяти оцінити, які ризики і якою мірою може взяти на себе банк, а також визначати, чи виправдає очікувана дохідність відповідний ризик. Ідентифікація й аналіз ризику на якісному рівні є необхідною, проте ще не достатньою процедурою.

Важливо виявити величину того чи іншого ризику, тобто провести його квантифікацію і це завдання вирішується на другому етапі управління. Кількісне оцінювання рівня ризику — це важливий етап процесу управління, який має включати оцінювання реального (фактичного) ризику, а також

установлення меж допустимого ризику для окремих банківських операцій, організаційних підрозділів та фінансової установи в цілому. При цьому слід оцінити й ризики освоєння нових ринків, банківських продуктів та напрямів діяльності.

Ризик економічних рішень оцінюється очікуваними втратами, що є наслідками даного рішення. Ступінь ризику вимірюється втратами (збитками), які можуть статися в разі реалізації цього ризику, а також імовірністю, з якою ці втрати можуть відбутися. Коли ймовірність втрат висока, а розмір їх малий або навпаки — збитки малоімовірні, хоча й оцінюються як значні, то ризик вважається невисоким (малим). Отже, методи оцінки ризику, які формалізують процес вимірювання та розрахунків, мають визначати три основні компоненти ризику: - розмір (величина) — сума можливих втрат; - ймовірність настання негативної події; - тривалість періоду впливу ризику. [14]

У найближчі роки розвиток світової економіки будуть визначати ряд ключових тенденцій, таких як: глобальна фінансова криза та її наслідки, зокрема, економічні й фінансові ризики в Єврозоні (незважаючи на ослаблення загрози колапсу, європейські економіки, як і раніше, лишаються нестабільними — із незначними темпами зростання ВВП, анемічною економікою й не вирішеною проблемою конкурентоспроможності; специфіка ситуації полягає ще й у тому, що при наявності у компаній достатньої кількості коштів останні не спрямовуються на капітальні видатки у зв'язку з відсутністю попиту); уповільнення росту економіки Китаю. [34]

Ключовими факторами ("драйверами") глобальних змін виступатимуть: демографія, природні ресурси і довкілля, наука і технологія, національне та глобальне управління, наявні й майбутні конфлікти, нові учасники глобального простору; суверенні проблеми державності; трансформація міжнародного тероризму з окресленням сценаріїв подальшої динаміки. [34]

До сучасних глобальних ризиків можна віднести неконтрольоване збільшення кількості населення; відсталість соціально-економічного та культурного розвитку багатьох країн; проблеми освіти (триваюче абсолютне збільшення чисельності неграмотних); спорадичне зростання міст; відставання розвитку систем охорони здоров'я та масове поширення ряду хвороб; невирішеність продовольчої проблеми; скорочення не відновлюваних природних ресурсів; проведення військових операцій та існування військової загрози.

Хронічні фіскальні дисбаланси в якості одного з ключових ризиків в економічній сфері ґрунтовно пов'язані з економічними ризиками, що виникають внаслідок основного системного – фінансової кризи – ризику, що включає крах світових фінансових і банківських інститутів, а також валютної системи. Даний ризик також у значній мірі кореспондується з ризиком провалу глобальної взаємодії, неадекватного вирішення проблем старіння населення й рядом геополітичних та соціальних ризиків. Боротьба з глобальною фінансовою кризою та її наслідками внесла суттєві корективи в макроекономічну світову ситуацію. Задля пом'якшення кризових наслідків уряди переважної більшості країн здійснили безпрецедентні фіскальні та монетарні кроки. Однак нині масштабні фінансові вливання і стимули, які були введені в глобальну економіку, призвели до величезного бюджетного дефіциту державного боргу. [34]

Дедалі сильніше занепокоєння викликають макроекономічні дисбаланси між країнами. Дефіцитні економіки не спроможні накопичити кошти, сумірні з їхніми інвестиціями, в той час як країни з профіцитом не прагнуть нарощувати свої інвестиції, враховуючи високу норму заощадження в них. Макроекономічна незбалансованість економіки, що породжена кризовими явищами, відбивається і на банківській сфері, викликаючи погіршення стану балансів як клієнтів банків, так і самих банків. Посилення ролі грошових відносин призводить до того, що банки, як правило, самі провокують кризу. Найчастіше остання починається з надмірної кредитної

експансії, що спричинює погіршення якості кредитних портфелів, завищення оцінки забезпечення позик, наростання рівня кредитного ризику

Глобальні криза конкретизувала проблеми й обмеження розвитку банківського сектора, причому це стосується практично всіх видів ризиків, починаючи від ризиків ліквідності, і закінчуючи проблемними кредитами. У комерційних банках ускладнилися проблеми з операційними ризиками, які безпосередньо не були пов'язані з фінансовими аспектами, але спричинені інституційною асиметрією інформації внаслідок ринкових струсів.

З-поміж усіх видів банківських ризиків найбільше значення займають кредитні ризики. Водночас головну небезпеку на глобальному ринку для банківського ринку складає політичне втручання. Глобальна економічна криза засвідчила, що центробанки багатьох країн ладні на все для підтримки банків, незалежно від того, чи намагалися вони реально регулювати свої ризики, і що підтримку насамперед отримували крупні банки, а не банки з наявними висококласними системами управління ризиками.

Ще один новітній ризик складає активне поширення віртуальних валют на кшталт біткоіна, які повністю непідконтрольні будь-якому державному регулятору, по яким відсутні забезпечення і юридично зобов'язані особи, у зв'язку із чим будь-яке використання цих фінансів носить спекулятивний і потенційно небезпечний характер, у т.ч. як інструмент відмивання коштів і фінансування тероризму. У даній площині заслуговує на увагу практика Росії й Китаю щодо заборони використання криптовалют, як потенційно небезпечного спекулятивного інструменту. [34]

До основних зовнішніх ризиків України варто віднести: повільне відновлення розвитку світової економіки, ескалацію україно-російського конфлікту, розрив торгово-економічних зв'язків з Росією (та втрати її ринків), подальше ускладнення зовнішньоекономічних відносин з країнами-членами Митного Союзу, згорання іноземними компаніями інвестиційних планів (або їх перенесення на майбутнє), масове дивестування капіталу через

політичну нестабільність, дефіцит зовнішнього фінансування й збільшення вартості зовнішніх запозичень для українських корпорацій. [34]

Основні внутрішні ризики включають: істотне підвищення цін на природний газ для підприємств і населення, збереження низької кредитної активності комерційних банків, негативні інфляційні очікування населення, посилення неплатоспроможності реального сектора економіки, девальваційних тенденцій на валютному ринку, погіршення ситуації на ринку праці, зростання дефіциту держбюджету, Пенсійного фонду, інших фондів державного соціального страхування і НАК "Нафтогаз України". [34]

Традиційну загрозу й небезпеку для глобального простору взагалі і економіки України, зокрема, складає сповільнення економічного розвитку й масштабна корпоративна заборгованість Китаю. Друга за обсягом виробництва економіка в світі є настільки залежною від експорту продукції, що навіть невелике відхилення її росту від прогнозних показників відбивається на темпах світової динаміки. Для України основні ризики у взаємовідносинах у даній площині пов'язані із скороченням можливості отримання дешевих кредитів, ненаданням китайських інвестицій на впровадження енергозберігаючих технологій, неможливістю розвитку (або продовження життєвого циклу) високих технологій у структуро-визначальних галузях, не відкриттям величезного ринку Китаю для вітчизняних товарів. [34]

Існує велика загроза посилення зовнішньої заборгованості: міжнародні кредити, надані нашій країні, вперто іменуються "допомогою", хоча фактично складають борги, які доведеться віддавати, та ще й з відсотками, що більше асоціюється не з допомогою, а відтягуванням банкрутства. За умови успішної реалізації реформування економіки, мінімізація вищенаведених ризиків не буде проблематичною.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ РИЗИКУ ТА СТАНУ УПРАВЛІННЯ НИМИ В ПАТ «АЛЬФА БАНК»

2.1. Оцінка кредитного та ліквідності ризиків банку

Банк проводить ризикову політику, якщо частка його кредитного портфеля у валюті балансу складає більше 60%. Проаналізуємо цей показник по ПАТ «Альфа-Банк». (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Питома вага кредитного портфеля у активах ПАТ «Альфа-Банк» протягом 2016-2018 рр, станом на 31.12*

№	Назва показника	2016	2017	2018
1.	Активи банку, млн. грн.	38953,91	49284,37	60287,20
2.	Обсяг кредитного портфелю, млн. грн.	25767,64	31498,27	41457,97
3.	Питома вага кредитів у активах банку, % (п.2/п.1 * 100%)	66,15	63,91	68,77

*Джерело: складено автором на основі [15]

Таким чином, із проведеного аналізу бачимо, що кредитний портфель банку у 2016 році складає 66,15%, у 2017 році – 63,91% та у 2018 році – 68,77%, тобто банк проводить ризикову політику. Збільшення активів банку у 2018 році порівняно з попередніми свідчить про активну діяльність банку. Обсяг кредитного портфеля за період досліджуваних років збільшився в 1,6 разів, а саме у 2018 році зріс до 41457,97 млн. грн. Причиною збільшення загального обсягу активів банку є розширення спрямованості вкладів коштів банку (розвиток нових для банку видів активних операцій), розширення спектру клієнтів, що обслуговується в банку, зростання банківського прибутку, а отже і ефективності банківської діяльності в цілому.

Динаміка нормативів за кредитними ризиками ПАТ «Альфа-Банк» в 2016-2018 рр. подана в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка основних показників кредитної діяльності та нормативів за кредитними ризиками ПАТ «Альфа-Банк» в 2016 – 2018 рр. станом на 31.12., %*

№	Коефіцієнт	Норматив	2016	2017	2018
1.	Обсяг кредитного портфелю млн. грн		25767,64	31498,27	41457,97
2.	Кількість позичальників, тис. осіб		169636	179618	229939
3.	Кількість великих кредитів, млн. грн.		6770,16	5432,19	9603,74
4.	Регулятивний капітал млн. грн.		3311,72	3020,74	5041,07
5.	Обсяг позик пов'язаним особам млн. грн.		132,27	95,00	107,18
6.	Статутний капітал млн. грн.		7515,62	12179,76	12179,76
7.	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного клієнта (Н7) (п.1/п.2)*100	<25%	15,19	17,54	18,03
8.	Норматив великих кредитних ризиків (Н8) (п.3/п.4)*100	<800%	204,43	179,83	190,51
9.	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій, та поручительств наданих одній пов'язаній особі (Н9) (п.5/п.6)*100	не вище 5%	1,76	0,78	0,88

*Джерело: складено автором на основі [15]

Показник Н7 ПАТ «Альфа-Банк» знаходиться в межах норми протягом аналізованого періоду, його зростання у 2018 році на 0,59 п.п. суттєво не впливає на загальну позитивну тенденцію. Показник Н8 в 4 рази менший нормативного значення. Показник Н9 відповідає нормі,

у 2017 році він зменшився, у 2018 році незначно зріс, що загалом не вплинуло на загальну позитивну картину по кредитним ризикам досліджуваного банку.

Розглянемо сучасний стан кредитного портфеля ПАТ «Альфа Банк» за 2016-2018 рр., на основі річної фінансової звітності проаналізуємо структуру кредитного портфеля за суб'єктами кредитування.(табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Структура кредитного портфелю банку ПАТ «Альфа-Банк» за 2016-2018рр. станом на 31.12.

Назва статті	2016 р.		2017 р.		2018 р.	
	Сума, млн. грн.	Питома вага,%	Сума, млн. грн	Питома вага,%	Сума, млн. грн	Питома вага,%
Кредити юридичним особам	138,15	0,54	3272,9	10,39	8999,81	21,71
Кредити фізичним особам (в т.ч. ФОП)	25629,49	99,46	28225,3	81,61	32458,16	78,29
Обсяг кредитного портфелю	25767,64	100	31498,27	100	41457,97	100

*Джерело: [15]

З таблиці 2.3 видно, що протягом 2016-2018рр існує чітка тенденція підвищення обсягів кредитів, що позитивним фактором, адже кредитування – це головне джерело отримання прибутку банком. Так обсяг кредитного портфеля зріс у 2018 році до 41457,97 млн. грн., де основну частину займають кредити фізичним особам – 79,29%. Виходячи з досліджуваних даних можна зробити висновок, що обсяг кредитного портфеля зріс в тому числі і за рахунок кредитам юридичним особам, так як питома вага їх в 2016 році становила лише 0,54% , в 2017 році -10,39%, то в 2018 році - 21,71%, що свідчить про закріплення активну кредитну політику банку на міжбанківському рівні.

Як зазначалося вище для аналізу якості кредитного портфеля необхідно спочатку розглянути зважені класифіковані позики за ступенем ризику для ПАТ «Альфа Банк» (Додаток Е). Проаналізувавши показники, можна зробити висновок, що сума позик 1 класу по фізичним особам збільшилась у 1,32 рази у 2018 році порівняно з 2017 роком тим самим і збільшилась питома вага на 4,13 %. Сума позик 5 класу ризику – збільшилась у 1,1 разів у 2018 році порівняно з 2017 роком, але при цьому їх питома вага зменшилась на 4,39%. Що стосується юридичних осіб їх розподіл кредитів за класами ризиків відрізняється від розподілу фізичних, так як має 10 класів ризику. Сума позик, що відноситься до 1 класу ризику значно зменшилась у 2018 році порівняно з 2017 роком – у 3,8 разів.

З метою поглибленого порівняльного аналізу кредитного ризику проведемо аналіз його коефіцієнтів по банківському сектору України (Додаток Ж) та по ПАТ «Альфа Банк» (Додаток З).

Дані аналізу свідчать, що банківська система України зміцнила свої позиції на ринку, свідчить скільки відбулося збільшення обсягу активів на 23,33 % у 2018 році порівняно з 2017 роком. Так само можна сказати і про ПАТ «Альфа Банк» обсяг активів зріс на 11002,83 млн. грн. в 1,22 рази у 2018 році порівняно з 2017 роком. Частка резервів в ПАТ «Альфа Банк» у 2018 році становить 20,03% від кредитного портфелю, що на 4,29% більша ніж по банківській системі загалом.

Виходячи з досліджуваних даних, видно що досліджуваний банк веде не досить вдалу кредитну діяльність, так як частка прострочених кредитів станом на 31.12.2018 становить 38% порівняно із загальною картиною по банківській системі, де частка прострочених кредитів у кредитному портфелі становить 55,3%. В банківській системі загалом і ПАТ «АЛЬФА БАНК» присутні негативні тенденції з приводу цього показника, що свідчить про погіршення економічного стану в країні.

В той же час з метою захисту від кредитного ризику банк формує резерви під здійснення кредитних операцій, частка таких резервів становить

13,7 % сукупних активів, це на 3,8 % більше ніж по банківській системі України за 2018 рік. З огляду на якість активів обсяги сформованих резервів (насамперед, спеціальних) відіграють роль індикатора якості банківських кредитних портфелів, портфелів цінних паперів, дебіторської заборгованості. Створення резервів - це визнання витрат для відображення реального результату діяльності банку із урахуванням погіршення якості його активів або підвищення ризикованості його операцій. Відношення капіталу до резервів та непрострочених кредитів до резервів перевищує 100%, що є позитивним явищем.

З метою виявлення резервів підвищення ефективності кредитної діяльності за умови збалансованого рівня дохідності та допустимого рівня ризику банку проводять аналіз кредитного портфеля, який здійснюється у 2-х напрямках: аналіз структури та динаміки кредитного портфеля та якісний аналіз кредитного портфеля. Отже, на основі цього аналізу керівництво банку приймає рішення щодо зміни його структури з метою підвищення дохідності вкладень та оптимізації з погашенням позик, що позначається на ліквідності та прибутковості.

Для того щоб в повному обсязі проаналізувати кредитний портфель ПАТ «Альфа Банк» необхідно зробити аналіз кредитів за видами економічної діяльності.(табл. 2.4)

Таблиця 2.4

**Структура кредитів за видами економічної діяльності
ПАТ «Альфа Банк» за 2016–2018рр, станом на 31.12.**

Вид кредиту	Значення станом на					
	2016 р.		2017 р.		2018 р.	
	Сума,млн. грн.	Питома вага, %	Сума,млн. грн.	Питома вага, %	Сума,млн. грн.	Питома вага, %
Фізична особа	7295,3	20,8	11304,4	30,4	15819,41	38,0
Сільське господарство	3049,99	8,7	3075,15	8,3	4810,81	11,6
Електроенергетика	4824,3	13,8	449,92	11,9	489,62	10,8

Машинобудування	3060,23	8,7	3832,83	10,3	3932,91	9,5
-----------------	---------	-----	---------	------	---------	-----

Продовження таблиці 2.4

Будівництво та нерухомість	5213,88	14,9	1704,87	4,6	2489,4	6,0
Роздрібна торгівля продуктами харчування	2376,05	6,8	2479,02	6,7	2320,99	5,6
Хімія, нафтохімія	1790,32	5,1	1841,21	5,0	1927,76	4,6
Оптова торгівля	3333,13	1,0	1499,09	4,0	1669,09	4,0
Інше			7019,2	18,8	4157,84	9,9
Валова балансова вартість	35054,64	100	37184,7	100	41617,86	100

*Джерело: [15]

З даних таблиці видно, що найбільшу питому вагу у структурі кредитування банку мають фізичні особи. У 2018 році обсяг споживчих кредитів становить зріз до 38% порівняно з 2017 роком. Таке збільшення кредитування населення є позитивним фактором, що свідчить про збільшення довіри клієнта до комерційного банку.

Коефіцієнтний аналіз ліквідності банку ПАТ «Альфа-Банк» за 2016-2018рр. подано в додатку Л.

Як свідчать дані, наведені в додатку, банк забезпечив за аналізований період високий фактичний понаднормовий рівень коефіцієнта миттєвої ліквідності, 2016 р. – 0,17, 2017 р. -0,22, 2018 р. – 0,36. Через незначне відхилення від норми банк забезпечений спроможністю погашати будь-які зобов'язання і борги перед клієнтом. Дещо підвищилась забезпеченість робочих активів високоліквідними : з 0,1 на 2017 рік до 1,2 на 2018 рік за рекомендованої норми не менше 0.2. Отже, це підвищення є результатом управлінських заходів спрямованих на усунення появи ризикового фактору. Про підвищення забезпечення дохідними активами всіх зобов'язань банку свідчить коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань. За нормами в межах 70-80% вона зменшилась з 97% у 2017 році до 93% у 2018 році.

Доповнюючи показником ресурсної ліквідності є коефіцієнт співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів. Як видно з таблиці, цей показник зріс до 1,3 у 2018 році порівняно з 2017 роком, коли він становив 1.14. Це означає, що ризик ліквідності погашення основного обсягу зобов'язань перед клієнтом банку має зростаючу тенденцію. Отже, видані кредити забезпечені переважаючим обсягом залучених депозитів і банку не загрожує незбалансована ліквідність. Як показує коефіцієнт генеральної ліквідності, продовжує залишатися високою спроможність банку погашати зобов'язання за залученими і позиченими коштами високоліквідними активами та через продаж нерухомості (майно і незавершені капітальні вкладення). Він поступово наближається до оптимального значення.

Таким чином, розрахована і розглянута система показників банку показала, що він дотримувався в цілому в 2016-2018 рр нормативних вимог НБУ щодо ліквідності і забезпечував активами свою здатність погашати будь-які вимоги за свої зобов'язання перед клієнтами, що розмістили свої кошти в цьому банку на поточних, вкладних, депозитних рахунків, а також перед кредиторами по господарській діяльності та акціонерами.

Банк розраховує 2 коефіцієнти покриття ліквідністю (LCR): за всіма валютами (*LCRBV*) в іноземних валютах в гривневому еквіваленті (*LCRiB*).

Норматив LCR - щоденний, розрахований за формулою середньоарифметичної величини (за останні 30 календарних днів) Нормативне значення LCR_{вв}: на 01.01.2019 – 80%; на 01.06.2019 – 90%; на 01.12.2019 – 100%. Нормативне значення LCR_{ів}: на 01.01.2019 – 50%; на 01.06.2019 – 90%; на 01.12.2019 – 100%.

$LCR = \text{Високоякісні ліквідні активи (ВЛА)} / \text{Чистий відтік грошових коштів протягом 30 днів} \geq 100 \%$.

$$LCR (\text{ПАТ «Альфа-Банк»}) 2016 = 5851,24 / 4245,2 * 100\% = 137,83\%$$

$$LCR (\text{ПАТ «Альфа-Банк»}) 2017 = 8360,07 / 7234,2 * 100\% = 115,56\%$$

$$LCR (\text{ПАТ «Альфа-Банк»}) 2018 = 9695,18 / 8976,2 * 100\% = 108,009\%$$

Отже, показники *LCR* для ПАТ «Альфа-Банк» протягом аналізованого періоду знаходяться в межах норми.

Отже, загальна сума невикористаних зобов'язань щодо надання кредитів за угодами необов'язково являє собою майбутні потреби у грошових коштах, оскільки строк дії багатьох таких зобов'язань може закінчитися без фінансування(Додаток М).

Таким чином, виходячи з результатів аналізу якості кредитного портфеля з погляду ризику банку необхідно проводити обережнішу кредитну політику, ретельніше підходити до оцінювання платоспроможності позичальників на стадії надання кредитів, приділяти увагу цільовому використанню наданих позик та контролю за діяльністю позичальника з метою своєчасного виявлення негараздів та запобігання можливих втрат за позиками.

2.2. Система показників оцінки ринкового та процентного ризику банківської книги

Активи та зобов'язання ПАТ «Альфа-Банк» за балансовими сумами, об'єднані в категорії відповідно до строків перегляду процентної ставки відповідно до контракту або строків погашення, залежно від того, що буде раніше, що і передбачає систему показників оцінки ринкового ризику (табл. 2.6).

Згідно рекомендацій Базельського комітету, основним методом регулювання ринкового ризику (ризiku процентної ставки) банку визначено лімітування - встановлення в банку системи оптимальних параметрів діяльності, що здійснюється в процесі розробки політики управління його активами і пасивами. Розглянемо основні ліміти, що застосовуються до процентного ризику в ПАТ «Альфа-Банк» (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Основні види лімітів процентного ризику банку в ПАТ «Альфа-Банк»*

Назва ліміту	Опис
Структурний ліміт	Обмеження на частку активів, пасивів, позицій, вимог і зобов'язань у балансі або торговому портфелі.

Продовження таблиці 2.5

Позиційний ліміт	Ліміт обсягу операцій; ліміт на максимальний обсяг разової угоди; ліміт на характеристики позицій; ліміти на зважений ризик; VaR-ліміт.
Ліміт «стоп-лосс»	Обмеження збитків по портфелю або позиції, що фактично виникають.

*Джерело: складено автором на основі [15]

Практичним підсумком аналізу та розрахунків VAR є встановлення лімітів. Починаючи будь-яку діяльність, банк повинен враховувати, які втрати він може понести, оперуючи тими чи іншими обсягами активів і ресурсів. Лімітуються як обсяги та структура активів і пасивів, так і окремі контрагенти банку, а також співробітники, які проводять вказані операції.

З метою реалізації ефективного управління ринковим ризиком встановлюються ліміти щодо операцій з фінансовими інструментами, чутливими до зміни процентних ставок. Ліміти визначаються виходячи з реального рівня процентного ризику й істотно не перевищують його. При встановленні лімітів процентного ризику враховується рівень достатності величини власних коштів (капіталу), рівень прибутковості, якість системи ризик-менеджменту. Ліміти встановлені в розрізі окремих операцій і портфелів фінансових інструментів, підрозділів і філій банку. Крім того, встановлюється загальний ліміт процентного ризику для кредитної організації в цілому по всіх операціях з фінансовими інструментами, чутливими до зміни процентних ставок, що затверджується радою директорів (наглядовою радою). Аналіз встановлених лімітів і при необхідності їх перегляд здійснюється на постійній основі Інформація про порушення встановлених лімітів негайно доводиться до відома виконавчого органу. Передбачено перелік заходів і процедур в разі перевищення встановлених лімітів, в тому числі можуть бути передбачені обмеження (припинення) відповідних операцій. [45]

З метою обмеження процентного ризику у банку було впроваджено ліміт чутливості портфелю до паралельного зсуву кривої дохідності (Basis-point-value limit, або BPV limit) – обмеження чутливості теперішньої дисконтованої вартості активів та зобов'язань до паралельного зсуву кривої дохідності на 0.01%. Встановлюється для кожного портфелю, часового проміжку, валюти та для усіх валют в цілому. З метою оцінки можливого впливу на діяльність банку негативних економічних змін та стресових подій, які мають малоїмовірний характер та важко піддаються прогнозуванню, банком у 2018 році розроблена і впроваджена Процедура проведення стрес-тестування моделей управління фінансовими ризиками. Більшість кредитних договорів та інших договорів щодо його фінансових активів та зобов'язань містить параграф щодо можливості зміни процентної ставки за вимогою кредитора. Банк здійснює моніторинг своєї процентної маржі на постійній основі та не вважає, що він може піддатись значному впливу ризику зміни процентної ставки та ризику зміни грошових потоків.

Керівництво Банку, враховуючи досвід накоплений Банком за попередні періоди, вважає, що частина ресурсів клієнтів, котрі мають статус «до запитання» формують довгострокове та стабільне джерело фінансування Банку (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Загальний аналіз процентного ризику ПАТ «Альфа-Банк»

у 2017 – 2018 рр., тис. грн.*

Показник	На вимогу і менше 1 місяця	Від 1 місяця до 1 року	Більше року	Фінансові інструменти, що не знаходяться під процентним ризиком	Усього
31 грудня 2018 рік Усього фінансових активів	16 327 851	17 176 932	20 285 114	2 250 516	56 040 413
Усього	17 781 717	24 755 786	11 217 341	927 348	54 682 192

фінансових зобов'язань					
------------------------	--	--	--	--	--

Продовження таблиці 2.6

Чистий розрив за процентними ставкам	(1 453 866)	(7 578 854)	9 067 773	1 323 168	1 358 221
31 грудня 2017 рік Усього фінансових активів	17 855 354	12 035 910	13 245 542	1 319 149	44 455 955
Усього фінансових зобов'язань	13 891 289	21 910 330	8 338 752	972 122	45 112 49
Чистий розрив за процентними ставками	3 964 065	(9 874 420)	4 906 790	347 027	(656 538)

* Джерело: річний фінансовий звіт ПАТ «Альфа-Банк» 2018 р.

Таким чином, із проведеного аналізу бачимо, що у 2018 році чистий розрив за процентними ставкам має від'ємне значення за фінансовими інструментами на вимогу і менше 1 місяця, а також від 1 місяця до 1 року. Чистий розрив за процентними ставкам за фінансовими інструментами більше року у 2018 році складає 9 067 773 тис. грн. У 2017 році ця сума складала 4 906 790 тис. грн.

Під час аналізу загального процентного ризику Банком враховувалось не лише строки погашення фінансових інструментів, а й умови договорів щодо ймовірності перегляду відсоткової ставки. У випадку існування такої можливості, контрактні потоки розглядаються в строках перегляду відсоткових ставок. Загальне стратегічне управління валютним ризиком ґрунтується на мінімізації розміру відкритих валютних позицій (табл. 2.7).

Розміри валютних позицій по ПАТ «Альфа-Банк» за 2018 рік, тис.

грн., станом на 31.12*

Таблиця 2.7

У тисячах гривень	Примітки	Гривні	Долари США	Євро	Інші валюти	Усього
-------------------	----------	--------	------------	------	-------------	--------

1	2	3	4	5	6	7
Непохідні фінансові активи						
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	4670273	2904153	1780227	340526	9695119
Кредити та заборгованість банків	7	3102205	5897603			8999808

Продовження таблиці 2.7

Кредити та заборгованість клієнтів	8	15721673	16009591	726894	-	32458158
Інвестиції в цінні папери	9	737372	3110923	423583		4271878
Інші фінансові активи	12	45914	321067	81577		448558
Всього		24277437	28243337	3012281	340526	55873581
Похідні фінансові активи						
Активи до отримання за форвардними та валютними своп-контрактами на купівлю валюти		4327463	110227			4437690
Всього		28771732	28353564	3012281	340526	60478103
Непохідні фінансові зобов'язання						
Кошти банків	14	9912	22290	1472	1915	35589
Кошти клієнтів	15	26582729	22817289	2862984	225345	52488347
Боргові цінні папери, емітовані банком	16	44937		-	-	44937
Інші фінансові зобов'язання	18	650581	42852	25906	5364	724703
Субординований борг	19	-	1384411	-	-	1384411
Всього		27288159	24266842	2890362	232624	64677987
Похідні фінансові зобов'язання		4205	-	-	-	4205
Зобов'язання до сплати за форвардними та валютними своп-контрактами на купівлю валюти		•	3827091	281120	109997	4218208
Всього фінансових зобов'язань		27292364	28093933	3171482	342621	58900400

*Джерело: річний звіт ПАТ «Альфа-Банк» за 2018 р

Отже, заданими таблиці бачимо, що розміри валютних позицій по ПАТ «Альфа-Банк» за зобов'язаннями складають 58900400 тис. грн. у 2018 році за результатами 2018 року, при цьому Грошові кошти та їх еквіваленти – 9695119 тис. грн., Кредити та заборгованість банків 8999808 тис. грн., всього по активам – 55873581 тис. грн., а по похідним фінансовим активам – 166832

тис. грн. Важливим показником є субординований борг досліджуваного банку, валютна позиція по ньому складає у 2018 році 1384411 тис. грн.

Таблиця 2.8

Моніторинг середньозважених відсоткових ставок за фінансовими інструментами ПАТ «Альфа-Банк» у 2017 - 2018 рр., станом на 31.12

У відсотках	2018 рік		2017 рік	
	гривня	іноземна валюта	гривня	іноземна валюта
Активи				
Грошові кошти та їх еквіваленти	8.03	0.27	12.39	0.60
Кредити та заборгованість банків	18.10	5.08	13.78	3.73
Кредити та заборгованість клієнтів	37.63	11.29	31.73	13.16
Інвестиції в цінні папери	15.50	6.89	16.02	8.00
Кошти банків	7.98	3.75	8.09	7.60
Кошти клієнтів	13.87	3.73	13.78	5.51
Боргові цінні папери, емітовані банком	14.96	-	16.50	-
Субординований борг	-	8.56	-	8.56

* Джерело: річний фінансовий звіт ПАТ «Альфа-Банк» 2018 р.

Моніторинг середньозважених відсоткових ставок за фінансовими інструментами ПАТ «Альфа-Банк» у 2017 - 2018 рр. показав, що ризики за процентними ставками досліджуваного банку залежать від фінансових інструментів і коливається від 37.63 (кредити та заборгованість клієнтів) у 2018 році до 0.27 (грошові кошти та їх еквіваленти) у 2017 році.

Банк контролює також географічну концентрацію активів та зобов'язань у відповідності з країною походження контрагентів. (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Аналіз географічної концентрації фінансових активів та зобов'язань за 2018 рік

У тисячах гривень	Примітки	Україна	ОЕСР	Інші країни	Усього
АКТИВИ					
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	5 258 222	4 221 786	215 171	9 695 179
Кредити та заборгованість банків	7	8 999 808	-	-	8 999 808

Кредити та заборгованість клієнтів	8	32 455 640	268	2 250	32 458 158
Інвестиції в цінні папери	9	4 271 878	-	-	4 271 878
Інші фінансові активи	12	145 631	401 156	68 603	615 390
Усього фінансових активів		51 131 179	4 623 210	286 024	56 040 413

Продовження таблиці 2.9

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ					
Кошти банків	14	34 561	268	760	35 589
Кошти клієнтів	15	50 584 475	349 280	1 554 592	52 488 347
Боргові цінні папери, емітовані банком	16	44 937	-	-	44 937
Інші фінансові зобов'язання	18	713 423	11 885	3 600	728 908
Субординований борг	19	-	-	1 384 411	1 384 411
Усього фінансових зобов'язань		51 377 396	361 433	2 943 363	54 682 192
Чиста балансова позиція за фінансовими інструментами		(246 217)	4 261 777	(2 657 339)	1 358 221
Зобов'язання кредитного характеру	31.1	6 312 849	-	-	6 312 849

* Джерело[61]

Отже, з проведеного аналізу можна підсумувати, що важливою складовою аналізу географічної концентрації є врахування потенційного ризику дефолту та залежності Банку від ресурсної бази однієї країни.

У підсумку варто зазначити, що найефективнішим підходом до управління ринковим ризиком є використання системи лімітів, що встановлюються на ті напрями банківської діяльності, які є схильними до ринкового ризику. Такий підхід широко застосовується у вітчизняній та міжнародній банківській практиці. Системна класифікація внутрішніх лімітів ринкового ризику дозволяє встановити контроль над усіма видами ринкового ризику через врахування характеру окремих його видів. Побудова комплексної системи лімітування ринкового ризику дозволяє підвищити ефективність ризик-менеджменту. Важливо, щоб система лімітів не тільки дозволяла накладати ліміти різних типів, але й мала достатню гнучкість і

універсальність для того, щоб відповідати прийнятим у банку бізнес-процесам.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАНЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ДИСБАЛАНСІВ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ БАЗЕЛЬСЬКОГО КОМІТЕТУ

3.1. Удосконалення управління ризиками банку з огляду рекомендацій Базельського комітету

На рівні банківської системи основними механізмами регулювання банківських ризиків є: мінімальний розмір капіталу для новостворюваних банків; вимоги до його складу й нормативи достатності капіталу; нормативи кредитних та інвестиційних ризиків; нормативи ліквідності; стандарти організації та діяльності служб внутрішнього контролю і управління ризиками; вимоги до розкриття інформації про фінансовий стан і загальний ризик банку; нормативні вимоги до методик кількісної оцінки ризику. На рівні банків на додаток до зовнішнього використовуються внутрішні механізми управління ризиками, які включають внутрішні моделі оцінки та методи управління ризиками (лімітування, хеджування, внутрішній контроль та ін.)

Здійснення нагляду за системами управління ризиками в банках України регламентуються Методичними вказівками з інспектування банків «Система оцінки ризиків», затвердженими постановою Правління НБУ, та Методичними рекомендаціями щодо організації та функціонування систем

ризикменеджменту в банках України, схваленими також постановою Правління НБУ. Зокрема, згідно з Методичними вказівками, під час оцінки системи управління ризиками наглядовці беруть до уваги положення, процеси, персонал і системи контролю. Значні недоліки в одному або декількох із цих компонентів розглядаються як недоліки в управлінні ризиками. Усі ці системи є важливими, але розвиненість і складність кожної з них є різною залежно від складності операцій банку. Менші за розміром банки, які не здійснюють складних операцій, як правило, мають менш формалізовані положення, процеси і системи контролю, ніж більші банки. Проте це не означає, що системи управління ризиками є менш важливими для банків з нескладними операціями. Це просто означає, що формалізація процесу є менш вираженою.[64]

Національний банк України вживає подальших заходів щодо запровадження в банківській системі України сучасних підходів до корпоративного управління.

Черговим кроком у цьому напрямку стало затвердження регулятором Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, вимоги якого ґрунтуються на принципах Базельського комітету з банківського нагляду та враховують кращу міжнародну практику. Відповідну [постанову Правлінням НБУ № 64 було прийнято 11 червня 2018 року](#). [53]

Документ передбачає більшу долученість ради банку в своїй наглядовій функції до створення потужної культури управління ризиками, здійснення моніторингу відповідності профілю ризику, контролю за дотриманням загальних принципів управління ризиками тощо.

Запровадження вимог до суб'єктного складу організаційної структури банку з управління ризиками, посилення вимог до повноважень, компетенції та незалежності підрозділів з управління ризиками та контролю за дотриманням вимог (комплаєнс), достатності фінансових та людських ресурсів для виконання покладених на них завдань та звітування ними

безпосередньо перед радою банку сприятиме підвищенню ефективності управління ризиками в банках

Положення також визначає вимоги, спрямовані на забезпечення належного управління ризиками із застосуванням моделі трьох ліній захисту:

- перша лінія – на рівні бізнес-підрозділів банку та підрозділів підтримки діяльності банку. Ці підрозділи приймають ризики та несуть відповідальність за них і подають звіти щодо поточного управління такими ризиками;
- друга лінія – на рівні підрозділу з управління ризиками та підрозділу контролю за дотриманням норм (комплаєнс);
- третя лінія – на рівні підрозділу внутрішнього аудиту щодо перевірки та оцінки ефективності функціонування системи управління ризиками.[53]

Вимоги до використання банком ефективних моделей та інструментів оцінки ризиків, проведення стрес-тестування спрямовані на визначення спроможності банку протистояти ймовірним потрясінням та загрозам, створення надійної інформаційної системи щодо управління ризиками та звітування про них. Також Положенням встановлюються вимоги щодо управління ризиками під час запровадження нових продуктів та значних змін в діяльності банку, зокрема щодо необхідності оцінки ризиків до моменту їх впровадження. [53]

Черговою постановою для регулювання банківськими ризиками стала – постанова [постановою № 351 від 30.06.2016](#) "Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями"

Мета нового положення – забезпечити повну та своєчасну оцінку банками величини кредитного ризику, що сприятиме коректному розрахунку їх капіталу та, в кінцевому результаті, посилить фінансову стійкість банківського сектора. [54]

Документ запроваджує вдосконалені підходи до оцінки очікуваних втрат від кредитного ризику та ґрунтується на Базельських принципах банківського нагляду. Нове положення сумісне із стандартом МСФЗ 9 (Фінансові інструменти), який також вимагає оцінки очікуваних збитків за фінансовими інструментами та впроваджений на міжнародному рівні із 01.01.2018.

Важливою особливістю нового положення є поєднання чітких деталізованих правил та загальних принципів оцінки кредитного ризику, що передбачає можливість використання обґрунтованого судження як банку, так і регулятора. В результаті, банки не зможуть не визнавати низьку якість активів посилаючись на формальні правила. Затвердження цього положення є черговим кроком Національного банку на шляху вдосконалення регулювання та нагляду за діяльністю банківського сектора України у відповідності з кращими підходами, що застосовуються у міжнародній практиці. Положення розроблялося більше року у співпраці з банківською спільнотою з залученням експертів МВФ, Світового банку, міжнародної компанії Oliver Wyman, USAID. [54]

Положення також передбачає:

- застосування стандартизованих підходів до оцінки фінансового стану боржників банку;
- можливість оцінки кредитного ризику позичальника на основі характеристик групи компаній, з якою позичальник пов'язаний відносинами контролю або спільним економічним ризиком;
- інші фактори ідентифікації рівня кредитного ризику (зокрема, своєчасність виконання боржником своїх зобов'язань);
- розширення групової (портфельної) оцінки активів та визначення основних критеріїв такої оцінки;
- удосконалені вимоги до переліку забезпечення та умов його прийнятності.

Ще одним вагомим інструментом від НБУ для управління ризиками став Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти», яки став обов'язковим до застосування з 1 січня 2018 року.

[МСФЗ 9](#) визначає принципи фінансової звітності щодо фінансових активів і фінансових зобов'язань, які забезпечать надання користувачам фінансової звітності доречної та корисної інформації, необхідної для виконання ними оцінки сум, строків і невизначеності майбутніх грошових потоків суб'єкта господарювання. [55]

Для мінімізації ризиків в майбутньому, НБУ почав впроваджувати в Україні принципи корпоративного управління в банках, які розробив Базельський комітет з банківського нагляду.

На базі цих принципів НБУ розробив нові методичні рекомендації, в яких, зокрема, змінив роль наглядових рад в процесі управління банками. У нових рекомендаціях НБУ визначив нове поняття «колективної придатності» органів управління банком. Це означає, що склад наглядової ради і правління повинен мати компетенції за всіма основними напрямками діяльності, які здійснює банк. [55]

Банки здійснюють особливий вплив на економіку. Метою корпоративного управління банків - це більше, ніж дотримання інтересів акціонерів, а саме - дотримання інтересів суспільства в стабільності банківської системи і стимулювання економічного зростання.

Прийнятої 3 грудня 2018 Правлінням Національного банку України рішення № 814-р «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України» обумовлено необхідністю підвищення рівня корпоративного управління в банківському секторі України, з урахуванням Базельського комітету з банківського нагляду щодо корпоративного управління. [57]

До основних переваг «Базель III» слід зарахувати те, що основною метою Базельських стандартів є підвищення стійкості банків і захист прав споживачів фінансових послуг. Новий запропонований пакет правил

забезпечить стабільність фінансової системи, скоротить ризики і знизить імовірність майбутніх криз та дозволить банкам витримати економічні стреси та фінансові потрясіння без значної державної підтримки. Це сприятиме підвищенню довіри до банківської системи з боку населення та забезпечить зміцнення банківських установ у довгостроковій перспективі.

Що стосується якісного ефекту від впровадження вимог Базеля-III, то можна розглядати його для окремих банків та для фінансової системи в цілому. Для окремих банків буде спостерігатися такий ефект. Відхилення пропозиції від коротко- до довгострокового фінансування. Запровадження двох коефіцієнтів ліквідності змусить банки перейти від угод про короткострокове фінансування до пошуку довгострокового фінансування, що може змінити маржу і ціни.

Більш слабкі банки будуть витіснені з ринку. При посиленому контролі регулюючих органів в сумі з несприятливими економічними умовами слабкішим банкам важче забезпечити необхідний рівень капіталу, що може призвести до скорочення кількості таких банків.

Суттєвий вплив на прибуток і ROE1. Підвищені вимоги до капіталу, вартості фінансування, а також необхідність виконання нових вимог регулюючих органів матимуть додатковий вплив на маржу і операційні можливості. Дохідність інвесторів може впасти в той час, коли банки матимуть необхідність у залученні додаткових інвестицій, щоб відновити фінансові буфери.

З метою досягнення максимального стабілізаційного ефекту в країні має функціонувати ефективна система пруденційного банківського нагляду, починаючи від локального рівня (нагляд в межах окремого банку) та рухаючись до регіонального (в межах територіальних представництв центральних банків), національного (на рівні центрального банку) та наднаціонального рівнів нагляду. Така організаційна будова забезпечуватиме максимальне покриття внутрішнього та зовнішнього середовища з метою ефективного управління банківськими ризиками. В цілому ж зміцнення ролі

НБУ в межах пруденційного нагляду в контексті управління банківськими ризиками може відбуватися за трьома сценаріями: перебирання Національним банком України на себе частини ризиків; використання важелів, стимулюючих орієнтацію банківських установ на менш ризиковані операції; дотримання вимог та нормативів; визнання того, що банки здатні самостійно управляти ризиками і забезпечувати самостійність шляхом розвитку ризик-менеджменту.

Що стосується ПАТ «Альфа Банк» для вдосконалення і ефективного управління ризиками спостережна рада та правління банку проводить регулярний моніторинг своїх операційних ризиків і рівня схильності ризику виникнення операційних збитків. Підрозділ з управління операційними ризиками здійснює ризик-аудит діяльності Банку, оцінку операційних ризиків і готує рекомендації щодо їхнього зниження. Підрозділом було впроваджено низку інструментів, рекомендованих Базельським комітетом з банківського нагляду: збір даних і складання звітності про внутрішні операційні втрати; виявлення ключових індикаторів ризику; збір даних про зовнішні операційні втрати; самостійна оцінка підрозділами ступеня ризику і контроль ризику.[15]

Управління активами і пасивами, управління процентними та курсовими ризиками здійснюється КУАП на підставі аналітичних даних Казначейства та підрозділу з управління ринковими ризиками.

Для управління активами і пасивами Банк застосовує і постійно вдосконалює динамічну модель ліквідності, за допомогою якої прогнозуються потенційні розриви ліквідності протягом різних часових інтервалів, включаючи різноманітність припущення щодо кризи міжбанківського ринку, збільшення простроченої заборгованості за корпоративними кредитами, істотного скорочення строкових вкладів і коштів до запитання. Ця модель застосовується на щоденній основі. Комітетом з управління активами і пасивами встановлені ліміти на максимальний розрив ліквідності для «кризових» припущень.[15]

З метою попередження істотних збитків у разі негативної зміни ситуації на ринках Альфа-Банк Україна приділяє особливу увагу ринковим ризикам. Банк використовує такі інструменти управління ринковими ризиками:

- оцінка волатильності котирувань (валютних курсів, котирувань боргових цінних паперів тощо);
- розрахунок VaR (value-at-risk) відкритих позицій у боргових цінних паперах, валютах і похідних фінансових інструментах;
- лімітування відкритих валютних позицій;
- лімітування сум конкретних угод у випадку, якщо вони укладаються на таких умовах, за якими результат залежить від коливання ринкових цін, курсів тощо;
- лімітування відкритих позицій у боргових цінних паперах іншими фінансовими інструментами;
- сценарне моделювання (стрес-тестування) по кожному типу ринкового ризику.

Продуктові кредитні політики, невід'ємною частиною яких є узгоджені ризик-профілі і сам процес схвалення заявки, — це основа успішної моделі роздрібного кредитування в Альфа-Банку Україна. Конкурентна перевага в роздрібному кредитуванні, особливо беззаставному, ґрунтується на швидкому та якісному прийнятті рішень. Для досягнення цих цілей Банк використовує найкращі IT-рішення (Siebel, Experian), централізований і маневрений процес прийняття рішень залежно від рівня кредитного ризику, власні та актуальні інструменти прийняття рішень (скорингові картки, системи протидії шахрайству та верифікації, раннього реагування). Роздрібний ризик-менеджмент безпосередньо включений у процес створення й андерайтингу роздрібних продуктів, розробку систем та інструментів андерайтингу.

Для управління портфелем підрозділ використовує статистичні та математичні моделі, на постійній основі проводить моніторинг ефективності продуктів і скорингових моделей, стрес-тестування, а також впроваджує ефективні способи верифікації клієнтів.

Створені і щодня оновлюються звіти за показниками ефективності продуктів, на підставі яких контролюється система тригерів в усіх напрямках управління кредитним ризиком роздрібного кредитування. Альфа-Банк Україна тісно співпрацює з усіма українськими кредитними бюро.[15]

В основі управління кредитним ризиком корпоративного сегмента лежить актуальна кредитна політика з частотою перегляду не рідше одного разу на рік, ризик-апетит як узгоджений набір індикаторів і лімітів кредитного портфеля в частині його концентрації, диверсифікації, галузевої та продуктової структури, покриття заставами, якості позичальника (визначається рейтингами клієнтів).

Процес схвалення заявки Кредитним комітетом включає в себе незалежну експертизу відділу корпоративних кредитних ризиків, який використовує сучасні підходи ризик-аналізу бізнесу позичальника, аналізу його фінансової моделі, можливості генерувати достатній грошовий потік для обслуговування та погашення кредиту. Всі позичальники проходять процедуру рейтингування та встановлення ліміту кредитного ризику. Рейтинг клієнта, покриття заставами, якість обслуговування боргу, інформація про бізнес-середовище — все це визначає рівень резервування за міжнародними стандартами. Застави оцінюються та перевіряються спеціальним підрозділом ризик-менеджменту.

Відповідність кредитній політиці, лімітам, параметрам ризик-апетиту контролюється незалежним підрозділом ризик-менеджменту (мідл-офісом), де також проводиться розрахунок резервів. Ризик-менеджмент Банку систематично здійснює моніторинг, аналіз і стрес-тестування портфеля для визначення очікуваних і несподіваних втрат. Моніторинг життя кредитів включає в себе періодичні кредитні рев'ю позичальника, перевірку на відповідність кovenантам договору, перевірку та переоцінку застав зі встановленою частотою. Система раннього реагування (EWS) на події кредитного ризику включає в себе реактивну модель дій при актуалізації певних тригерних подій.[15]

Для отримання максимального прибутку керівництву ПАТ «Альфа банк» варто вжити низку заходів:

- забезпечити постійний моніторинг та оцінку ризиків;
- запобігти ухваленню неконтрольованих і нерегламентованих рішень, пов'язаних із банківськими ризиками;
- забезпечити своєчасне формування резервів на покриття ризиків під активні операції;
- забезпечити створення в банку ефективної системи збереження, обміну та використання інформації стосовно функціонування управління ризиками;
- запровадити проведення регулярної оцінки фінансового стану банку з метою забезпечення своєчасного реагування відповідно до даних системи моніторингу;
- забезпечити зниження ризиків, що виникають у банку з метою посилення захисту інтересів акціонерів та вкладників, що сприятиме збільшенню обсягу акціонерного капіталу та депозитів;
- впровадити систему нагляду за відділеннями банку з метою підвищення ефективності їхньої діяльності;
- забезпечити використання досвіду кращих закордонних та вітчизняних банків з управління ризиками, що забезпечить прийняття більш ефективних рішень.

3.2. Стрес-тестування як інструмент управління ризиками банку

Відповідно до Постанови НБУ № 460 від 06.08.2009 р. стрес-тестування розглядають як метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик, та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактора – валютного курсу, процентної ставки тощо. Поєднання цих величин дає уявлення про те, яку

суму збитків чи доходів отримає банк, якщо події розвиватимуться за закладеними припущеннями.

Стрес-тестування є невід'ємним елементом ризик менеджменту провідних зарубіжних фінансово-кредитних організацій, в першу чергу, банків. Основним результатом стрес-тестування кредитного та процентного ризиків банку є можливість надати керівництву таку інформацію, на основі якої можлива підготовка упереджувальних стратегічних і тактичних дій, які дозволять послабити їх вплив на діяльність банку.

Процес стрес-тестування кредитного ризику банків запропоновано здійснювати за такими етапами: формування інфраструктури у розрізі ключових складових, а саме організаційного, методичного, інформаційного, програмного та аналітичного забезпечення; вибір масштабу стрес-тестування; ідентифікація ризик-факторів; моделювання сценаріїв з урахуванням обраних ризик-факторів; розкриття результатів стрес-тестування з прийняттям відповідних управлінських рішень [63].

Дослідження зарубіжного досвіду стрес-тестування ризиків банку в цілому та кредитного, зокрема, дозволило виокремити його наступні сучасні тенденції: перевага сценарного аналізу при макроекономічному стрес-тестуванні за підходом «зверху-вниз», та використання аналізу чутливості лише на рівні окремих банків; врахування ряду ключових макроекономічних ризик-факторів у шокових сценаріях, серед яких валовий внутрішній продукт, рівень безробіття, рівень інфляції та процентні ставки; побудова історичних та гіпотетичних сценаріїв з часовим горизонтом від 1-2 до 5 років при макроекономічних стрес-тестах та від 1-3 місяців до 1 року - на мікрорівні; регулярність стрес-тестування - не рідше одного разу на рік для макроекономічного, та від одного до чотирьох разів на рік для окремих банків; обов'язкове деталізоване розкриття результатів стрес-тестування у спеціальних звітах з фінансової стабільності центральних банків та у річній фінансовій звітності банків [63].

Нова методологія НБУ, прийнята у 2018 році, частково усунула недоліки, які були притаманні стрес-тестам банківської системи потягом

останніх років, а саме: використання лише одного сценарію стрес-тестування, що не враховувало варіацію змін основних макроекономічних параметрів моделі та різні ступені можливих рецесій в економіці країни; нерегулярність стрес-тестування; часткове охоплення банків процедурою стрес-тестування [63].

Транспарентність стрес-тестування кредитного ризику банків передбачає розкриття ними інформації щодо процедури проведення оцінки вразливості кредитного портфелю банківського сектору з метою об'єктивної оцінки зовнішніми суб'єктами - кредиторами, інвесторами, громадськістю - ефективності діяльності та стійкості як окремих банків, так і банківської системи загалом. [63].

Для розрахунку індексу транспарентності стрес-тестування була використана методика Е. Ніра. Зокрема, наявність, часткове представлення або відсутність інформації в досліджуваних банках оцінювалась за шкалою: 1 - повне розкриття інформації; 0,5 - часткове розкриття; 0 - повна відсутність інформації. Максимальний бал транспарентності стрес-тестування у банках України складає 9 балів та розраховувався як сума балів по кожному виду інформації [63].

Дослідження рівня транспарентності стрес-тестування банків України дозволило зробити висновки щодо низького рівня розкриття інформації стосовно стрес-тестування кредитного ризику. Найвищий рівень транспарентності стрес-тестування кредитного ризику спостерігається у банках фокус-групи із іноземним капіталом, а найнижчий - у банках з державною часткою та банках з приватним капіталом (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Рівень транспарентності стрес-тестування ризиків банків України, що увійшли до фокус-групи (у середньому- по підгрупах) протягом 2012-2018 рр.

Банки фокус-групи	Рівень транспарентності стрес-тестування ризиків, %						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Банки з державною часткою	16,70	16,70	16,70	20,40	20,40	25,93	25,93

Банки іноземних банківських груп	27,20	27,20	29,44	30,00	30,00	3333	33,33
Банки з приватним капіталом	19,44	19,44	19,44	19,44	22,25	23,61	23,61

Джерело [63]

Підвищення рівня транспарентності стрес-тестування ризиків в цілому та кредитного, зокрема, забезпечить ефективність системи управління ризиками та прискорить розвиток банківського сектору країни. Наступним кроком проведемо сценарний стрес-тест на основі гіпотетичних сценаріїв зміни процентних ставок, відповідно до історичних максимальних та мінімальних коливань ставок та результатів попереднього прогнозування ставок за допомогою VaR-аналізу. Розробимо можливий алгоритм побудови стрес-тест моделі для удосконалення управління процентним ризиком у ПАТ «Альфа-Банк» (рис. 3.1).

Порядок проведення стрес-тестування пропонується наступний. Спочатку виявляються джерела виникнення процентного ризику для банку. Для цього використовується звітність, що відповідає критерію послідовності (безперервний часовий ряд звітних даних) та порівнянності (зіставності). В нашому випадку, даними джерелами виступає щоденна волатильність середньоринкової вартості депозитних строкових та кредитних ресурсів, що безпосередньо впливає на банківські процентні ставки через прийняту у ПАТ «Альфа-Банк» методику ціноутворення.

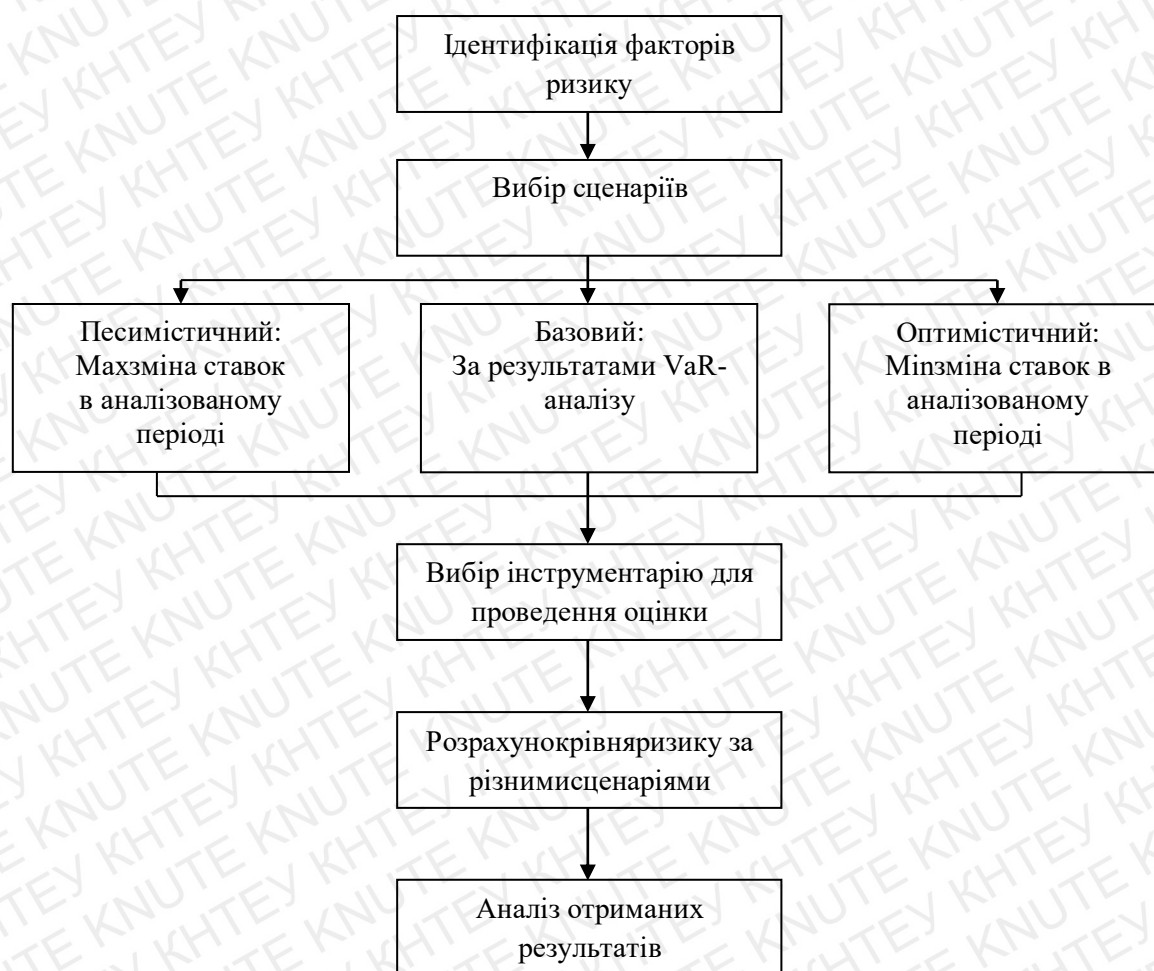

Рис. 3.1. Алгоритм проведення стрес-тестування процентного ризику

банку *Джерело: складено автором на основі [15]

Далі, з метою досягнення максимальної ефективності результатів стрес-тестування доцільно провести розрахунки за декількома альтернативними сценаріями розвитку ситуації. Під час проведення стрес-тестування з використанням як гіпотетичних, так і історичних сценаріїв доцільним є використання різних ступенів впливу факторів ризиків: помірному, середнього, значного. Відповідно до даних рекомендацій, на другому етапі розробляються сценарії для проведення стрес-тесту, їх три. За оптимістичного сценарію волатильність процентних ставок мінімальна, що стабілізує рівень процентного ризику та є найприйнятнішим для банку, тому, значення для подальших розрахунків за цим сценарієм будуть мінімальною

зміною середньоринкової вартості депозитних та кредитних ресурсів за досліджуваній часовий горизонт.

Базовий сценарій є найбільш ймовірним розвитком подій для банку. Песимістичний сценарій характеризує екстремальні зміни ставок, за яких банк наражається на процентний ризик найбільше. Дані щодо волатильності ставок за цим сценарієм – найбільші зафіксовані за аналізований період зміни вартості залучення депозитних чи кредитних ресурсів.

На основі наявних даних для розрахунку, проведемо моделювання процентної маржі та процентних доходів відповідно до сценаріїв, для аналізу того, як зміна процентних ставок вплине на фінансові результати банку та його економічну вартість через прибуток.

Національний банк України кілька років застосовує стрес-тести, але робота в цьому напрямку широку популярність і затребуваність придбала тільки в роки кризи. Однак, Національний банк дуже обмежено доводить підсумки тестування банків, а керівники нагляду тільки зрідка коментують фрагменти оперативних даних. Інформаційна скритність в нашій країні компенсується тим, що результати тестів є всього лише інформацією до роздумів, у той час як в інших країнах світу вони служать керівництвом до дії.

У ПАТ «Альфа-Банк» механізм здійснення стрес-тестування процентного ризику не дуже розвинений, проте його слід розширювати та впроваджувати в сучасних високо ризикових умовах.

Стрес-тестування включає як компоненти кількісного, так і якісного аналізу. Кількісний аналіз спрямований, насамперед, на визначення масштабу і послідовності виникнення несприятливих подій і сили їх впливу на різні показники діяльності банків. Якісний - сконцентрований на оцінці можливостей банків щодо мінімізації потенційних втрат і визначенні комплексу можливих заходів, які повинні прийматися для зниження рівня ризиків та збереження необхідного рівня стійкості банківського сектору.

Механізм проведення стрес-тестування, який можна запропонувати для досліджуваного банку включає такі основні елементи: - виявлення найбільш істотних ризиків, які можуть мати негативний вплив на банки; формулювання сценарію (під сценарієм зазвичай розуміється деяка послідовність виникнення і сила прояви несприятливих подій); - визначення методики або алгоритму, які б дозволили спроектувати наслідки реалізації певного фактора ризику на діяльність банків; - кількісний аналіз - розрахунок наслідків розвитку обраного сценарію за заданим алгоритмом; - інтерпретацію отриманих результатів і, при необхідності, прийняття коригуючих заходів.

Для проведення стрес-тестування найбільш часто виділяють дві основні методики проведення: - тест чутливості; - сценарний аналіз.

В останньому випадку (*сценарний аналіз*) джерело шоку, або стресової події, чітко визначений, так само, як і параметри фінансових ризиків, на які цей шок впливає. На противагу цьому при аналізі чутливості джерело шоку не визначається, а оцінювані параметри фінансових ризиків визначаються спочатку. Ще одна відмінність: часовий горизонт, який в загальному випадку коротше (у більшості випадків оцінюються одноразові зміни) для аналізу чутливості.

На сьогодні існує багато методів оцінки валютних ризиків. Аналіз валютних ризиків з позиції менеджера банку проводиться з використанням методів вертикального, горизонтального, порівняльного та факторного аналізу. Для аналізу валютних ризиків додатково застосовують аналіз розривів ліквідності (*гар-аналіз*), метод вартісного аналізу (VAR), стрес- та бек-тестування.

Кожний з цих методів розкриває тільки окремий аспект валютних ризиків банку, тому для ефективного управління банки повинні здійснювати аналіз валютних ризиків на основі тих методів, які враховують їх особливості з одночасною умовою дотримання економічних нормативів. Одним з таким є метод стрес-тестування.

Оскільки в ПАТ «Альфа-Банк» станом на 01.01.2020 р. існують відкриті довгі валютні позиції, то ревальвація національної валюти призведе до зменшення гривневої вартості даних позицій та виникнення втрат від прояву валютного ризику.

Можна запропонувати порівняти декілька похідних фінансових інструментів та їх ефективність за умови прогнозу на зменшення курсу євро на приблизно на 5% , тобто варто застосувати VAR – моделювання.

Для хеджування довгої валютної позиції банк може використати наступні види деривативів з датою укладання 01.01.2020р.:

- укладання форвардної угоди типу «Sell»;
- укладання фьючерсного контракту типу «Sell»;
- купівля валютного опціону «Put».

Умовами укладання форвардної угоди є такі складові, а саме: дата закінчення 01.01.2020р., комісійні витрати на укладання форвардної угоди складають 1,5% від суми угоди, а сума відкритої валютної позиції становить 1591462 євро.

Розрахунок форвардного диференціалу виконується за формулою (3.1):

$$VaR = m \cdot T \pm k_{\alpha} \cdot \sigma \cdot \sqrt{T} \quad (3.1)$$

де П(Д)пр. - премія (дисконт) для форвардного курсу продажу певної валюти;

Кс.пр. - спот-курс продажу валюти;

Скр.в. - відсоткова ставка за міжбанківськими кредитами для валюти котирування;

Сд.б. - відсоткова ставка за міжбанківськими депозитами для базової валюти;

T - термін угоди у днях.

Середньозважені значення річних процентних ставок за міжбанківськими кредитами склали 2,6% за євро, та 10,2% за гривню.

Термін форвардної угоди складає 360 днів.

Ринковий спот-курс продажу євро за долари станом на 01.01.2020р. складав 1,4156 доларів за 1 євро. Отже, продаючи суму відкритої позиції (1591462 євро), банк отримує 2252873 доларів США.

Після цього слід розрахувати розмір форвардного диференціалу, беручи до розрахунків середньозважене значення процентної ставки за міжбанківськими кредитами в доларах США (3,7%) та спот-курс «USD/UAH» станом на 01.01.2020р. у розмірі 22,9771 грн.:

Отже, маємо форвардний диференціал у вигляді форвардного дисконту у 4705 пунктів. Річний валютний курс аутрайт USD/UAH на 01.01.2020 року, який було розраховано 01.01.2020 року складав би:

$$22,9771 - 0,4705 = 22,5066 \text{ USD/UAH}$$

Таким чином, на момент закінчення договору існуюча сума валюти (2252873 USD) буде продана за курсом 22,5066 гривень за 1 долар. Комісійні витрати на укладання угоди становлять 1,5% від суми укладеної угоди, тобто 33793 доларів США. В результаті 01.02.2020 року банк отримає:

$$S(\text{FUT}) = (2252873 - 33793) \times 22,5066 = 16657745 \text{ грн.}$$

Аналогічно проводимо розрахунки для форвардів, ф'ючерсів та опціонів. Після цього доцільно навести фінансовий результат банку у випадку ухилення від хеджування. Однією із початкових умов моделювання було послаблення валютного курсу євро протягом року.

Отримані результати від використання похідних фінансових інструментів з метою хеджування валютного ризику як банківськими, так і небанківськими, біржовими деривативами наведені в Додатку

Виходячи з даних таблиці, найбільш ефективним інструментом хеджування для банку є купівля валютного опціону «Put» (збитки мінімізуються до суми 624494 грн), на другому місці - використання валютних свопів, а найменш привабливими є чисті форвардні та ф'ючерсні контракти. Проте використання будь-якого із зазначених фінансових інструментів є надзвичайно ефективним і доцільним. Саме тому в Україні

потрібно активізувати торгівлю опціонами, зважаючи на валютні коливання.

Не дивлячись на окремі позитивні моменти щодо застосування стрес-тестування в банках України, на практиці існує безліч перешкод для його ефективного розвитку в українських банках. До них належать: висока вартість проведення, не уніфікованість методики та алгоритму проведення, відсутність достатнього досвіду.

Таблиця 3.3

**Стрес-тестування загального процентного ризику ПАТ «Альфа-Банк» у
2017 - 2018 рр., тис. грн.***

<i>У тисячах гривень</i>	На вимогу і менше 1 місяця	Від 1 місяця до 1 року	Усього
31 грудня 2018 рік	156 475	93 042	249 517
Чутливість фінансових активів			
Чутливість фінансових зобов'язань	170 408	134 094	304 502
Чутливість річного процентного доходу	(13 933)	(41 052)	(54 985)
31 грудня 2017 рік	171 114	65 195	236 309
Чутливість фінансових активів			
Чутливість фінансових зобов'язань	133 125	118 681	251 806
Чутливість річного процентного ризику доходу	37 989	(53 486)	(15 497)

* Джерело: річний фінансовий звіт ПАТ «Альфа-Банк» 2018 р.

Стрес-тестування загального процентного ризику ПАТ «Альфа-Банк» показало, що чутливість річного процентного ризику фінансових інструментів На вимогу і менше 1 місяця складає 37 989 тис. грн., від 1 місяця до 1 року - 53 486 тис. грн.

Вплив можливих змін відсоткових ставок на чистий процентний дохід за один рік визначається зміною суми нарахованих відсотків у випадку збільшення/зменшення відсоткових ставок терміном до 1 року на один відсоток та пролонгацією активів/пасивів сумарно до 1 року. А саме: у момент закінчення строку дії договору по залученню розміщенню коштів (за умови, що строк дії менше року), пропонується пролонгація договору на

строк, що доповнює договірний до 1 року, при умові збільшення/зменшення ставки на 1%.

Як варіант, подальший розвиток методики у банку може полягати в удосконаленні проведення стрес-тестування з таких позицій:

- деталізація розрахунків сценаріїв на кожному з інтервалів погашення процентних активів та пасивів: тобто за строковістю «1-7днів», «8- 30 днів», «31-90 днів», «91-180 днів», «181-365 днів», «1-2 роки» та «2-5 років»;

- використання комбінованого сценарію для стрес-тестування процентного ризику банку. Якщо за запропонованою методикою проводиться оцінка за заданими сценаріями окремо для процентних змін за кредитами та депозитами, то за комбінованим варіантом можна визначити визначаються три сценарії (помірної або оптимальної, середньої або базової, та значної або песимістичної) зміни базової процентної ставки на задану кількість відсотків паралельно за активами та зобов'язаннями, чутливими до зміни процентної ставки.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Основна мета процесу управління ризиками при прийнятті управлінських рішень – підвищення вірогідності успішної реалізації політики через зниження ступеня впливу ризиків до прийнятного рівня. Зміст цього процесу складають функції, які представляють собою відособлені види діяльності в загальному циклі керування ризиками.

Банк створює систему управління ризиками, що відповідає його розміру, бізнес-моделі, масштабу діяльності, видам, складності операцій банку та забезпечує виявлення, вимірювання (оцінку), моніторинг, звітування, контроль та пом'якшення всіх суттєвих ризиків банку з метою визначення банком величини капіталу, необхідного для покриття всіх суттєвих ризиків, притаманних його діяльності (внутрішнього капіталу).

Для комплексної, адекватної та ефективної системи управління ризиками банк керується певними принципами, такими як: ефективність, своєчасність, структурованість, розмежування обов'язків, усебічність та комплексність, пропорційність, незалежність та інші.

У найближчі роки розвиток світової економіки будуть визначати ряд ключових тенденцій, таких як: глобальна фінансова криза та її наслідки, зокрема, економічні й фінансові ризики в Євразоні (незважаючи на ослаблення загрози колапсу, європейські економіки, як і раніше, лишаються нестабільними – із незначними темпами зростання ВВП, анемічною економікою й не вирішеною проблемою конкурентоспроможності; специфіка ситуації полягає ще й у тому, що при наявності у компаній достатньої кількості коштів останні не спрямовуються на капітальні видатки у зв'язку з відсутністю попиту); уповільнення росту економіки Китаю.

До сучасних глобальних ризиків можна віднести неконтрольоване збільшення кількості населення; відсталість соціально-економічного та культурного розвитку багатьох країн; проблеми освіти (триваюче абсолютне збільшення чисельності неграмотних); спорадичне зростання міст; відставання розвитку систем охорони здоров'я та масове поширення ряду хвороб; невирішеність продовольчої проблеми; скорочення не відновлюваних природних ресурсів; проведення військових операцій та існування військової загрози.

Що стосується глобальних ризиків української банківської системи, то до них варто віднести: повільне відновлення розвитку світової економіки, ескалацію україно-російського конфлікту, розрив торгово-економічних

зв'язків з Росією (та втрати її ринків), подальше ускладнення зовнішньоекономічних відносин з країнами-членами Митного Союзу, згорання іноземними компаніями інвестиційних планів (або їх перенесення на майбутнє), масове дивестування капіталу через політичну нестабільність, дефіцит зовнішнього фінансування й збільшення вартості зовнішніх запозичень для українських корпорацій. Основні внутрішні ризики включають: істотне підвищення цін на природний газ для підприємств і населення, збереження низької кредитної активності комерційних банків, негативні інфляційні очікування населення, посилення неплатоспроможності реального сектора економіки, девальваційних тенденцій на валютному ринку, погіршення ситуації на ринку праці, зростання дефіциту держбюджету, Пенсійного фонду, інших фондів державного соціального страхування і НАК "Нафтогаз України".

В ході дипломної роботи розглядалось стрес тестування як інструмент управління ризиками в банку. Відповідно до Постанови НБУ № 460 від 06.08.2009 р. стрес-тестування розглядають як метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик, та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактора – валютного курсу, процентної ставки тощо. Поєднання цих величин дає уявлення про те, яку суму збитків чи доходів отримає банк, якщо події розвиватимуться за закладеними припущеннями.

Дослідження банківським ризиків було проведено на основі ПАТ «Альфа банк», який знаходиться на 11 місці банків України станом на третій квартал 2019 року.

Аналізуючи показники кредитного ризику банку варто зазначити, ПАТ «Альфа-Банк» значно збільшив обсяг кредитного портфеля протягом аналізованого періоду майже вдвічі. Даний факт свідчить про зміцнення позицій банку на ринку кредитування України. В той же час банк веде не досить вдалу кредитну діяльність, так як частка прострочених кредитів станом на 31.12.2018 становить 38%.

Розрахована і розглянута система показників банку показала, що він дотримувався в цілому в 2016-2018 рр нормативних вимог НБУ щодо ліквідності і забезпечував активами свою здатність погашати будь-які вимоги за свої зобов'язання перед клієнтами, що розмістили свої кошти в цьому банку на поточних, вкладних, депозитних рахунків, а також перед кредиторами по господарській діяльності та акціонерами.

Отже, банк знаходиться в стійкому фінансовому стані та проводить класичну інвестиційну та кредитну політику з низьким рівнем ризику. Діяльність банку спрямована на подальше зміцнення фінансової стійкості в період банківської кризи, яку ми сьогодні спостерігаємо.

Для мінімізації можливих втрат банків під впливом кредитного ризику необхідною є розробка та впровадження відповідного комплексу превентивних заходів, до яких ми відносимо: 1) на рівні Національного банку: створення більш жорстких обмежень щодо максимальних розмірів кредитної угоди, виходячи із розміру самого банку; впровадження обов'язкового та більш жорсткого контролю за ризикованістю проведених банками операцій; забезпечення виконання банками певного, адекватного до конкретних економічних умов рівня резервів під активні операції. У цьому контексті має передбачатися не лише їх нарощування, але і зменшення, виходячи із економічного клімату країни; 2) на рівні банків: застосування більш прозорих та ефективних методик перевірки платоспроможності та кредитоспроможності позичальників; більш ґрунтовну перевірку кредитної історії кожного позичальника; пошук ефективного балансу між ризикованістю та прибутковістю інвестиційних проектів; запровадження більш дієвої системи їх відбору; відмова від так званих швидких кредитів. [20]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Примостка Л. О. Управління банківськими ризиками : навч. посібн. / Л. О. Примостка, М. П. Чуб, Г. Т. Карчева ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. О. Примостки. – К. : КНЕУ, 2009. – 600 с.
2. Управління ризиками "хмарних" технологій в системі ризик-менеджменту банку / В. В. Бобиль // Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту

імені академіка В. Лазаряна. Проблеми економіки транспорту. - 2014. - Вип. 7. - С. 29-36.

3. Васюренко О.В. Банківські операції / О.В. Васюренко. – К. : Знання, 2004. – 324 с
4. Версаль Н. І. Ризики діяльності вітчизняних банків у контексті глобальної фінансової кризи / Н. І. Версаль // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 15–16 жовтня 2009 р. – Черкаси : ЧІБС УБС НБУ, 2009. – С. 102–104.
5. Ілляшенко С.М. Економічний ризик [Текст] : навч. посіб. / С. М. Ілляшенко. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 220 с. – ISBN 966-8365-75-5.
6. Концептуальні засади функціонування трансмісійного механізму системного фінансового ризику / І. В. Белова // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Економіка. - 2016. - Вип. 1. - С. 82-86.
7. Білецька Г.М. Інвестиційний клімат: проблеми сучасності та шляхи покращення / Г.М. Білецька // Економіка. Фінанси. Право. – 2007. – № 11. – С. 17–19.
8. Терещенко О.О. «Контролінг» та «управлінський облік» у теорії і практиці. Фінанси України. 2006. № 8. С. 137-146
9. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль [Текст] / Ф. Х. Найт. – М. : Дело. – 2003. – 360 с.
10. Електронний ресурс : Постанова НБУ від 11.06.2018 N 64 Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18>
11. Банковские риски [Текст] : учеб. пособ. / [кол. авторов]; под ред. д-ра экон. наук, проф. О. И. Лаврушина и д-ра экон. наук, проф. Н. И. Валенцевой. – М.: КНОРУС, 2007. – 232 с. – ISBN 5-85971-602-8.

12. Примастка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2004. — 468 с.
13. Романова М. /., Устюгова М. В. Основи банківської справи: Навч. посіб. — К.: Центр навчальної літератури, 2007. — 168 с. Заруба О. Д. Фінансовий менеджмент у банках: Навч. посіб. — К.: Т-во "Знання"; КОО, 1997. — 172 с.
14. Офіційний сайт ПАТ «Альфа-Банк» - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://alfabank.ua/>
15. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
16. Камінський, А.Б. Ідентифікація, аналіз та управління операційними ризиками в українських банках (дослідження Агентства фінансових ініціатив) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.aifi.com.ua>
17. Костюченко Н. С. Аналіз кредитних ризиків : учебн. посіб. / Н. С. Костюченко. - М. : Скифія, 2010. - 440 с.
18. Меренкова О. В. Особливості інвестиційної діяльності комерційних банків в Україні / О. В. Меренкова, С. В. Вахнюк // Вісник Української академії банківської справи. – 2007. – №1. – С. 84 – 90.
19. Штефан Л. Б. /Проблеми управління кредитними ризиком в комерційних банках України /-2015
20. Кльоба Л. Вдосконалення управління банківською інвестиційною діяльністю в Україні / Л. Кльоба // Вісник НБУ. – 2011. – №5. – С. 51 – 53.
21. Кльоба Л. Г. Система управління банківською інвестиційною діяльністю / Л. Г. Кльоба // Науковий вісник НЛТУ. - 2013. - Вип. 17.7. - С. 190-197.
22. Кльоба Л. Ризик-менеджмент банківської інвестиційної діяльності / Л. Кльоба // Вісник НБУ. - 2010. - № 1. - С. 44-47.

24. Козырев А. В. Роль банков с иностранным капиталом в банковской системе Российской Федерации [Текст] / А. В. Козырев // Молодой ученый. — 2014. — №4. Т. 1. — С. 156-158.
25. Кокоріна В. І. Імперативи розвитку міжнародного бізнесу в умовах глобалізації / В. І. Кокоріна // Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво. — 2015. — № 3. — С. 67 — 73.
26. Кравчук В. В. Базельські угоди: новий етап розвитку міжнародної системи оцінки ризиків / В. В. Кравчук // Фінанси України. - 2004. - № 6. - С. 121-128
27. Краснов Л. А. О типичных банковских рисках // Вестник Банка России. - 2014. - № 4. [электронный ресурс] – Режим доступа. – URL: <http://elibrary.ru/download/46931588.pdf> –С. 35–38.
28. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
29. Кривцун І. М. Інвестиційна діяльність комерційних банків / І. М. Кривцун // Економічний простір. - 2014 - № 45. - С. 171-176.
30. Кривцун І. М. Управління ризиками комерційного банку / І. М. Кривцун, О. І. Кутник // Регіональна економіка. - 2014. - № 4. - С. 104-108.
31. Лобозинська С. М. Удосконалення правового регулювання банківської системи України [Електронний ресурс] /Лобозинська С. М. - Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Vddfa/2009_1/3/5.%20Lobozmskaj.pdf
32. Морозов Д. С. Проектное финансирование управления рисками [Текст] / Д. С. Морозов ; под ред. проф. В. Ю. Катасонова. - М. : Анкил, 2013. - 120 с.
33. <https://www.stakeholder.com.ua/reporting/supervision/bazel-3-vse-shho-potribno-znati.html> - БАЗЕЛЬ III. ВСЕ, ЩО ПОТРІБНО ЗНАТИ
34. Стаття «Глобальні ризики та інструменти їх мінімізації» Гаврилук О. 2014 р [Електронний ресурс]Режим доступу :

<file:///C:/Users/Inspirion/Downloads/globalni-riziki-ta-instrumenti-yih-minimizatsiyi.pdf>

35. Albrow M., Bradford C. I. Regionalism in Global Governance: Realigning Goals and Leadership with Cultures // Regionalisation and Global Governance: the Taming of Globalisation? / Ed. by Andrew F. Cooper, Christopher W. Hughes and Philippe De Lombaerde. New York : Routledge, – 2008. – P. 360–393.

36. Kegley Ch.W. The Global Future: a Brief Introduction to World Politics / Charles W. Kegley, Jr., Carnegie Council for Ethics in International Affairs, Gregory A. Raymond, Boise State University / Fifth edition. Boston, MA: Wadsworth Cengage Learning, – 2014. – 368 p.

37. Show M. Theory of the Global State: Globality as an Unfinished Revolution. Oxford, New York : Cambridge University Press, – 2000. – 295 p.

38. Acharya A. Targeting Terrorist Financing: International Cooperation and New Regimes / Arabinda Acharya. London; New York: Routledge, 2009. – 241 p.

39. Moqhaddam F. The New Global Insecurity: How Terrorism, Environmental collapse, Economic Inequalities, and Resource Shortages are Changing our World / Fathali M. Moghaddam. Santa Barbara, Calif.: Praeger Security International, 2010. – 199 p.

40. Heywood A. Global Politics / Andrew Heywood. Houndmills, Basingstoke Hampshire; New York: Palgrave Macmillan, 2011. – 560 p

41. Гасанов С.С., Гаврилюк О.В. Обґрунтування можливостей мінімізації ризиків посткризового функціонування фінансового сектора // Наукові праці НДФІ. – 2013. – Вип. 3 (64). – С.3-14.

42. Банківські операції: Підручник / За ред. А.М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2013. – 384 с.

43. Белінська Я. В. Теоретичні засади аналізу валютних ризиків / Я. В. Белінська // Актуальні проблеми економіки. - 2014. - № 10. - С. 33-40.

44. Бойківська Л. І. Методи оцінки банківських ризиків / Л. І. Бойківська // Актуальні проблеми розвитку регіону : зб. наук. пр. - 2015. - № 5. - С. 78-84.
45. Дзюблюк А. Глобализационные процессы и участие иностранного капитала в развитии отечественной банковской системы [Електронний ресурс] - Режим доступа: <http://efaculty.kiev.Ua/analytics/bank/5/> - Заглавие с экрана.
46. Ігнатенко М.В. Оцінка впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи України [Текст] / М.В. Ігнатенко // Вісник Української академії банківської справи. - Суми, 2015. - № 2 (27). - С. 88-91.
47. Куприенко Н. В. Статистические методы изучения связей. Корреляционно-регрессионный анализ / Н. В. Куприенко, О. А. Пономарева, Д. В. Тихонов. СПб.: Изд-во политехн. ун-та, 2014. - 118 с.
48. Кривцун І. М. Управління ризиками комерційного банку / І. М. Кривцун, О. І. Кутник // Регіональна економіка. - 2014. - № 4. - С. 104-108.
49. Меренкова О. В. Особливості інвестиційної діяльності комерційних банків в Україні / О. В. Меренкова, С. В. Вахнюк // Вісник Української академії банківської справи. – 2007. – №1. – С. 84 – 90.
50. Камінський А.Б. Концептуальні підходи до вимірювання фінансових ризиків/А.Б. Камінський // Фінанси України.-2016.- №5. - С.78-85.
51. Камінський, А.Б. Ідентифікація, аналіз та управління операційними ризиками в українських банках (дослідження Агентства фінансових ініціатив) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.afi.com.ua>
52. Карманов Є. Банківський кодекс України - об'єктивна необхідність / Є. Карманов // Вісник НБУ. - 2005. - № 11. - С. 44-46.
53. Постанова НБУ від 11.06.2018 №64 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18>

54. Постанова НБУ від 30.06.2016 № 351 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/PB16098.html
55. Міжнародна фінансова звітність 9 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016/card5
56. Управління ризиками банків: монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. - Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. - 283 с.
57. Постанова НБУ від 27.07.2019 №814 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/814-2019-%D0%BF>
58. Лобозинська С. М. Удосконалення правового регулювання банківської системи України [Електронний ресурс] /Лобозинська С. М. - Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Vddfa/2009_1/3/5.%20Lobozmskaj.pdf
59. Луців Б. Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій / Б. Л. Луців. – Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2001. – 320 с.
60. Меренкова О. В. Особливості інвестиційної діяльності комерційних банків в Україні / О. В. Меренкова, С. В. Вахнюк // Вісник Української академії банківської справи. – 2007. – №1. – С. 84 – 90.
61. Сайт НБУ [Електронний ресурс] Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442
62. [Електронний ресурс] Режим доступу <https://voxukraine.org/uk/imore-119-skasovani-pajovi-vneski-pri-budivnitstvi-ta-zaprovadzhenij-institut-dovirchoyi-vlasnosti/>
63. Белянюк Л.Л. Стрес-тестування кредитного ризику банків № 12 2019, стор. 10 - 16
64. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», затверджені постановою Правління Національного банку України

від 15.03.2004 р. № 104 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Risks/104.pdf

Додатки

Додаток А

Систематизація підходів до трактування категорії “ризик”

№	Автор	Суть визначення
1.	Р. Клейнер	Ризик – це небезпека здійснення непередбачуваних і небажаних для суб'єкта наслідків його діяльності

2.	В. Жованіков	Ризик – це ймовірність того, що події, які очікувалися або непередбачені, можуть вплинути на здатність господарюючого суб'єкта продовжувати достатньо прибутковий бізнес
3.	Д. Єндовіцький, С. Коменденко	Ризик – це ступінь невизначеності щодо майбутніх доходів і витрат
4.	С. Ілляшенко	Ризик – це можливість або загроза відхилення результатів конкретних рішень або дій від очікуваних
5.	І. Балабанов	Ризик – це подія, яка може відбутися, а може і не відбутися. У разі настання такої події можливі три економічні результати: негативний (програш, збиток), нульовий і позитивний (виграш, вигода, прибуток)
6.	А. Альгін	Ризик – це діяльність суб'єктів господарського життя, пов'язана з невизначеністю в ситуації неминучого вибору, в процесі якої є можливість оцінити ймовірність досягнення бажаного результату, невдачі і відхилення від мети, що міститься у вибраних альтернативах

* побудовано автором за даними [2, 3, 3, 4, 5, 6, 7]

Додаток Б

Порівняльний аналіз класичних та неокласичних поглядів на сутність категорії “ризик”

Складова теорії ризику	Класична теорія ризику	Неокласична теорія ризику
Етимологічне джерело ризику	Непевність	Небезпека
Сутність ризику	Ймовірність отримання збитків і затрат від обраного рішення	Ймовірність відхилення від намічених цілей

	та стратегії діяльност	
Співвідношення понять “ризик” та “непевність”	Ототожнюються	Розмежуються

* побудовано автором за даними [8]

Додаток В

Основні класифікаційні ознаки групування банківських ризиків

Класифікаційна ознака	Типове групування банківських ризиків за ознакою
Вид відношення до внутрішнього середовища (або за джерелами виникнення)	Внутрішні ризики Зовнішні ризики

Сфера впливу (або фактори виникнення банківських ризиків)	Політичні, соціальні, економічні, форс-мажорні
Характер об'єкта: вид діяльності, різновид операцій	Ризики основної та ризики допоміжної діяльності. Ризики активних та ризики пасивних операцій. Балансові та позабалансові ризики. Кредитний, депозитний, операційний, валютний, відсотковий та інші
Специфіка клієнтів банку	Ризики, пов'язані з дрібними, середніми та великими клієнтами Ризики, пов'язані з галузевою структурою клієнтів
Характер впливу ризику на стійкість розвитку банку	Ризик ліквідності, ризик втрати платоспроможності, ризик капітальної стабільності
Розподіл ризику в часі	Ретроспективні, поточні та перспективні ризики
Метод оцінки ризику	Комплексні та індивідуальні ризики
Рівень (обсяг) банківського ризику	Низькі, помірні та повні ризики
Можливість управління банківськими ризиками	Відкриті (контрольовані) та закриті ризики
За можливістю передбачення	Прогнозовані та непрогнозовані ризики
За можливістю страхування	Ризики, що можуть та які не можуть бути застраховані

* побудовано автором за даними [11]

Додаток Г

Принципи управління ризиками в банках

№	Назва принципу	Інтерпретація принципу
1.	Ефективність	Забезпечення об'єктивної оцінки розміру ризиків банку та повноти заходів щодо управління ризиками з оптимальним використанням фінансових ресурсів, персоналу та інформаційних систем щодо управління ризиками банку;

2.	Своєчасність	Забезпечення своєчасного (на ранній стадії) виявлення, вимірювання, моніторингу, контролю, звітування та пом'якшення всіх видів ризиків на всіх організаційних рівнях;
3.	Структурованість	Чіткий розподіл функцій, обов'язків і повноважень з управління ризиками між усіма структурними підрозділами та працівниками банку, та їх відповідальності згідно з таким розподілом;
4.	Розмежування обов'язків	Відокремлення функції контролю від здійснення операцій банку - уникнення ситуації, за якої одна й та сама особа здійснює операції банку та виконує функції контролю;
5.	Усебічність та комплексність	Охоплення всіх видів діяльності банку на всіх організаційних рівнях та в усіх його структурних підрозділах, оцінка взаємного впливу ризиків;
6.	Пропорційність	Відповідність системи управління ризиками бізнес-моделі банку, його системній важливості, а також рівню складності операцій, що здійснюються банком;
7.	Незалежність	Свобода від обставин, що становлять загрозу для неупередженого виконання підрозділом з управління ризиками та підрозділом контролю за дотриманням норм (комплаєнс) своїх функцій;
8.	Конфіденційність	Обмеження доступу до інформації, яка має бути захищеною від несанкціонованого ознайомлення;
9.	Прозорість	Оприлюднення банком інформації щодо системи управління ризиками та профілю ризику.

* побудовано автором за даними [10]

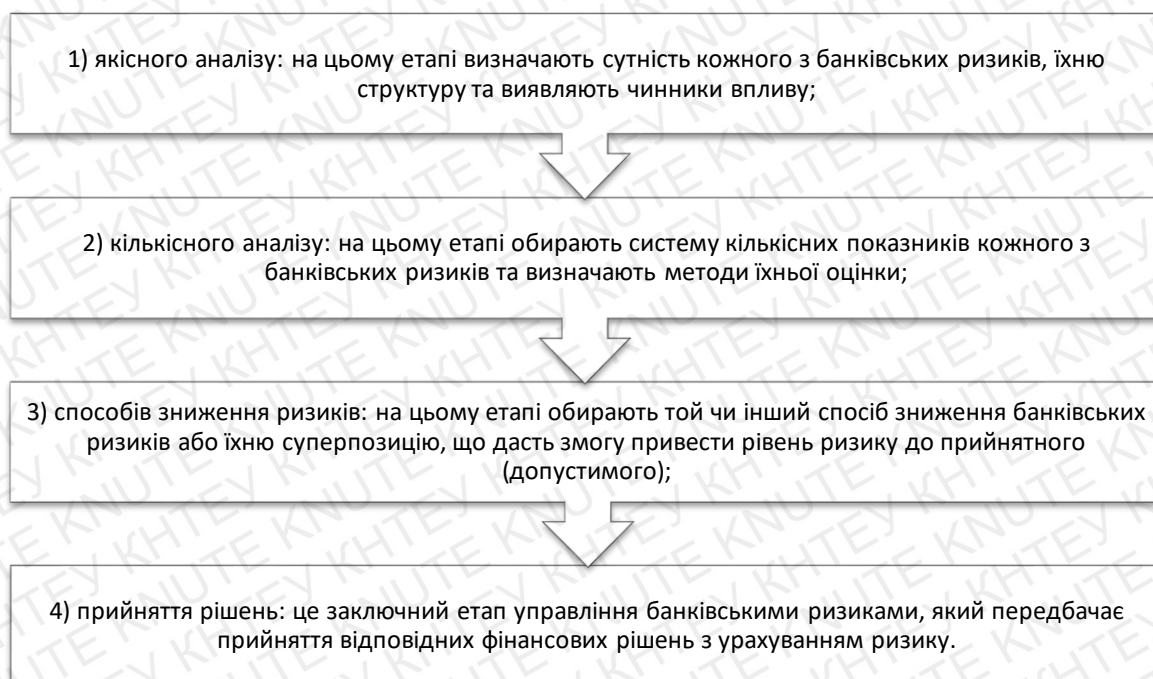

Рис.1.1 Етапи управління банківськими ризиками

* Джерело: [15]

**Динаміка коефіцієнтів кредитного ризику банківської системи України
2016-2018 рр. станом на 31.12.***

Показник	2016	2017	2018
Обсяг кредитного портфелю, млн грн.	3169419,72	3759045,60	4643292,64
Резерви за кредитними операціями, млн грн.	492893,86	536378,36	730754,64
Частка резервів до кредитного портфеля, %	15,55	14,27	15,74
Обсяг прострочених кредитів (NPL), млн. грн.	821987,60	1172822,04	2567906,89
Частка прострочених кредитів у кредитному портфелі, %	25,93	31,20	55,30
Обсяг Активів	4830284,84	5963408,77	7355038,40
Частка кредитного портфеля в Активах банку, %	65,62	63,04	63,13
Відношення капіталу до резервів, %	979,98	1111,79	1006,50
Непрострочені кредити до резервів, %	476,26	482,16	284,01

*Джерело: складено автором

**Динаміка коефіцієнтів кредитного ризику ПАТ «Альфа-Банк»
2016-2018 рр. станом на 31.12.***

Показник	2016	2017	2018
Обсяг кредитного портфелю, млн грн.	25767,64	31498,27	41457,97
Резерви за кредитними операціями, млн грн.	5081,38	7057,61	8304,03
Частка резервів до кредитного портфеля, %	19,72	22,4	20,03
Обсяг прострочених кредитів (NPL), млн. грн.	5668,88	7518,09	15754,03
Частка прострочених кредитів у кредитному портфелі, %	22,00	23,86	38,00
Відношення капіталу до резервів, %	766,60	698,32	726,00
Непрострочені кредити до резервів, %	395,54	337,33	309,54
Активи банку, млн. грн	38953,91	49284,37	60287,20
Частка резервів в активах банку, %	13,1	14,3	13,7

* Джерело: [15]

Коефіцієнтний аналіз ліквідності банку ПАТ «Альфа-Банк» за 2016-2018рр. станом на 31.12., %*

№	Показник (оптимальне значення)	2016	2017	2018
1	Грошові кошти банку, млн.грн.	5851,24	8360,07	9695,18
2	Зобов'язання банку, млн.грн.	35642,19	45591,42	55246,11
3	Високоліквідні активи банку, млн.грн.	7080,00	10282,88	12022,02
4	Робочі активи банку (високоліквідні активи + грошові кошти), млн.грн.	12931,24	18642,95	21717,20
5	Загальна сума активів банку, млн.грн.	38953,91	49284,37	60287,20
6	Сума ресурсів банку (активи + зобов'язання), млн.грн.	74596,10	94875,79	115533,31
7	Обсяг кредитного портфелю, млн.грн.	25767,64	31325,38	41457,97
8	Сума залучених депозитів банку, млн.грн.	31495,40	41900,69	52488,35
9	Коефіцієнт миттєвої ліквідності (> 0,2) (ряд. 1/ряд 2)	0,16	0,18	0,18
10	Коефіцієнт високоліквідних активів (0,15-0,2) (ряд 3/ряд 2)	0,20	0,23	0,22
11	Коефіцієнт мобільності високоліквідних активів (0,6 - 0,7) (ряд 1/ряд 3)	0,83	0,81	0,81
12	Коефіцієнт ліквідності робочих активів (0,2 - 0,25) (ряд 4/ряд 2)	0,36	0,41	0,39
13	Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку (>1) (ряд 5/ряд 2)	1,09	1,08	1,09
14	Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань (0,7 - 0,8) (ряд 6/ряд 2)	2,09	2,08	2,09
15	Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів (1,3 - 1,5) (ряд 7/ряд 8)	0,82	0,75	0,79

* Джерело: складено автором на основі [15]

**Аналіз фінансових інструментів Банку за строками погашення
станом на 31 грудня 2018 р. млн.грн.***

Назва показника	До запитання та до 1 міс.	1-3 місяці	3-12 місяців	12 міс. – 5 років	Понад 5 років	Всього
Зобов'язання						
Заборгованість перед НБУ	6,54	12,66	190,25	445,71	-	655,16
Заборгованість перед іншими банками	1414,52	415,86	1508,68	254,51	-	3593,56
Кошти клієнтів – фізичні особи	2421,98	1295,24	1771,52	-	-	5488,75
Кошти клієнтів – юридичні особи	3373,41	615,13	574,00	298,32	577,39	5438,25
Інші позикові кошти	8,18	73,11	1731,79	-	-	1813,08
Субординований борг	0,20	2,01	647,80	96398,00	21,60	746,41
Контракти валютного свопу та форвардні контракти, розрахунки за якими здійснюються на основі валової суми:						
Надходження	-197,22	-	-	-	-	-197,22
Видатки	203,16	-	-	-	-	203,16
Валова сума зобов'язань, пов'язаних з кредитуванням	22,57	-	-	-	-	22,57
Фінансові гарантії	556,54	-	-	-	-	556,54
Інші фінансові зобов'язання	115,82	-	1,49	-	-	117,31
Всього потенційних майбутніх виплат за фінансовими зобов'язаннями	7925,71	3074,01	6425,52	1173,73	600,18	19199,16

* Джерело: складено автором на основі [16]

Результат від використання деривативів для хеджування валютного ризику ПАТ «Альфа-Банк» станом на 1.01.2020 р, грн.*

Інструмент хеджування	Вартість позиції станом на 01.01.2020 року	Вартість позиції станом на 01.02.2020 року	Фінансовий результат
Форвард	17967765	16477722	-1490043
Ф'ючерс	17967765	16211250	-1756515
Опціон	17967765	17343271	-624494
Своп	17967765	16657745	-1310020
Без хеджування	17967765	14327932	-3639833

*Джерело: Складено автором на основі даних ПАТ «Альфа-Банк»

**Звіт про фінансовий стан (Баланс)
на 31 грудня 2018 року**

У тисячах гривень	Примітки	2018 рік	2017 рік (перераховано)
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	9 695 179	8 360 068
Кредити та заборгованість банків	7	8 999 808	3 272 973
Кредити та заборгованість клієнтів	8	32 458 158	28 052 410
Інвестиції в цінні папери	9	4 271 878	4 103 469
Інвестиційна нерухомість	10	1 976 750	2 424 823
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток		62	62
Відстрочений податковий актив	26	725 142	1 042 568
Основні засоби та нематеріальні активи	11	1 099 721	1 258 122
Інші активи	12	726 080	768 992
Необоротні активи, утримувані для продажу	13	334 424	878
Усього активів		60 287 202	49 284 365
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти банків	14	35 589	1 286 944
Кошти клієнтів	15	52 488 347	41 900 685
Боргові цінні папери, емітовані банком	16	44 937	62 250
Резерви за зобов'язаннями	17	49 499	39 309
Інші зобов'язання	18	1 243 331	898 876
Субординований борг	19	1 384 411	1 403 359
Усього зобов'язань		55 246 114	45 591 423
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал	20	12 179 756	12 179 756
Емісійний дохід та інший дохід за операціями з акціонерами	20	739 630	739 630
Резерви та інші фонди банку		353 769	294 048
Резерви переоцінки	21	11 272	335 144
Непокритий збиток		(8 243 339)	(9 855 636)
Усього власного капіталу		5 041 088	3 692 942
Усього пасивів		60 287 202	49 284 365

Затверджено до випуску та підписано

22 квітня 2019 року

Голова Правління

Михайлю В.В.

Головний бухгалтер

Головкова С.Г.

Григор'єв В.А.
(044) 490-46-23

Додаток П

**Звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (Звіт про фінансові результати)
за рік, що закінчився 31 грудня 2018 року**

У тисячах гривень	Примітки	2018 рік	2017 рік (перераховано)
Процентні доходи	22	6 866 469	5 486 468
Процентні витрати	22	(3 088 369)	(2 701 006)
Чистий процентний дохід	22	3 778 100	2 785 462
Чисте збільшення резерву під зменшення корисності процентних фінансових активів	6, 7, 8	(2 147 605)	(2 122 207)
Чисті процентні доходи за вирахуванням резерву під зменшення корисності процентних фінансових активів		1 630 495	663 255
Комісійні доходи	23	2 669 877	1 685 485
Комісійні витрати	23	(415 670)	(309 543)
Результат від операцій з цінними паперами, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки через прибутки або збитки		36 752	62 560
Результат від операцій з похідними фінансовими інструментами		198 548	(176 940)
Результат від переоцінки похідних фінансових інструментів		204 053	(6 528)
Переоцінка рекласифікована у реалізовані доходи від фінансових інструментів, які обліковуються за справедливою вартістю з визначенням результату переоцінки у іншому сукупному доході	21	-	(14)
Результат від операцій з іноземною валютою		149 854	176 468
Результат від переоцінки іноземної валюти		(170 366)	56 750
Результат від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості	10	129 822	63 493
Витрати, які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою нижчою, ніж ринкова		(2 876)	16 037
Чисте збільшення резерву під знецінення інших активів	12	(6 257)	(1 798)
Чисте збільшення резервів за зобов'язаннями	17	(10 252)	-
Чистий збиток від модифікації фінансових активів	8	(77 680)	-
Чистий прибуток від припинення визнання фінансових активів		180	-
Чистий прибуток від припинення визнання фінансових зобов'язань		4 800	6 469
Інші операційні доходи та витрати	24	698 362	1 180 402
Адміністративні витрати	25	(3 372 218)	(2 682 900)
Прибуток до оподаткування		1 667 424	733 196
Витрати на податок на прибуток	26	(357 164)	(135 980)
Прибуток за рік		1 310 260	597 216
ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД			
ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД, ЩО НЕ БУДЕ РЕКЛАСИФІКОВАНИЙ В ПРИБУТОК / (ЗБИТОК)			
Переоцінка основних засобів	21	(361 260)	15 340
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом, що не буде рекласифікований в прибуток / (збиток)	21	39 023	(2 761)
ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД, ЩО БУДЕ РЕКЛАСИФІКОВАНИЙ В ПРИБУТОК / (ЗБИТОК)			
Переоцінка цінних паперів, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	21	(1 635)	(484)
Всього інший сукупний дохід після оподаткування за рік	21	(323 872)	12 095
Усього сукупного доходу за рік		986 388	609 311
Прибуток на акцію (гривень)	27	0.01	0.01

Затверджено до випуску та підписано

22 квітня 2019 року

Голова Правління

Головний бухгалтер

Григор'єв В.А.
(044) 490-46-23

Михайлю В.В.

Головкова С.Г.

Примітки на сторінках 5-61 є невід'ємною частиною цієї фінансової звітності

Додаток Р

**Звіт про фінансовий стан (Баланс)
на 31 грудня 2017 року**

У тисячах гривень	Примітки	2017 рік	2016 рік
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	7 701 003	5 851 238
Кошти обов'язкових резервів банку за вимогами Національного банку України		659 065	526 649
Цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки через прибутки або збитки	7	4 103 069	2 868 171
Кошти в інших банках	8	3 272 973	138 142
Кредити та заборгованість клієнтів	9	28 225 297	25 629 498
Цінні папери в портфелі банку на продаж	10	400	400
Інвестиційна нерухомість	11	2 424 823	693 070
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток		62	62
Відстрочений податковий актив	26	1 042 568	1 180 287
Основні засоби та нематеріальні активи	12	1 258 122	874 239
Інші активи	13	784 593	1 192 158
Необоротні активи, утримувані для продажу	14	878	-
Усього активів		49 472 853	38 953 914
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти банків	15	1 286 944	1 671 132
Кошти клієнтів	16	41 900 685	31 495 398
Боргові цінні папери, емітовані банком	17	62 250	63 518
Інші залучені кошти	18	-	519 536
Інші зобов'язання	19	898 876	533 066
Субординований борг	20	1 403 359	1 359 540
Усього зобов'язань		45 552 114	35 642 190
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал	21	12 179 756	7 515 616
Емісійний дохід та інший дохід за операціями з акціонерами	21	739 630	739 926
Незареєстровані внески в капітал	21	-	4 664 140
Резерви та інші фонди банку		294 048	294 048
Резерви переоцінки	22	335 144	323 049
Непокритий збиток		(9 627 839)	(10 225 055)
Усього власного капіталу		3 920 739	3 311 724
Усього пасивів		49 472 853	38 953 914

Затверджено до випуску та підписано

16 квітня 2018 року

Голова Правління

Головний бухгалтер

Григор'єв В.А.
(044) 490-46-23

Михайлю В.В.

Головкова С.Г.

Додаток С

**Звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (Звіт про фінансові результати)
за рік, що закінчився 31 грудня 2017 року**

У тисячах гривень	Примітки	2017 рік	2016 рік
Процентні доходи	23	5 486 468	5 359 310
Процентні витрати	23	(2 701 006)	(3 609 533)
Чистий процентний дохід		2 785 462	1 749 777
Чисте (збільшення) зменшення резерву під знецінення еквівалентів грошових коштів, кредитів та заборгованості клієнтів, коштів в інших банках	6, 8, 9	(2 122 207)	(5 931 407)
Чисті процентні доходи за вирахуванням резерву під зменшення корисності процентних активів		663 255	(4 181 630)
Комісійні доходи	24	1 685 485	1 162 249
Комісійні витрати	24	(309 543)	(187 305)
Результат від операцій з цінними паперами, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки через прибутки або збитки		62 560	30 221
Результат від операцій з похідними фінансовими інструментами		(183 468)	184 250
Результат від продажу цінних паперів у портфелі банку на продаж	22	(15)	67
Результат від операцій з іноземною валютою		176 468	196 770
Результат від переоцінки іноземної валюти		56 750	139 328
Результат від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості	11	63 493	(46 885)
Витрати, які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою нижчою, ніж ринкова		16 037	(158 127)
Чисте (збільшення) зменшення резервів під можливі збитки від втрати необоротних активів	11, 12, 19	-	10 327
Чисте (збільшення) зменшення резерву під знецінення інших активів	13	(1 798)	4 131
Інші операційні доходи	25	1 588 970	967 001
Адміністративні та інші операційні витрати	26	(3 084 998)	(2 406 566)
Прибуток/(збиток) до оподаткування		733 196	(4 286 169)
Витрати/(дохід) з податку на прибуток	27	(135 980)	191 396
Прибуток/(збиток) за рік		597 216	(4 094 773)
ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД			
ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД, ЩО НЕ БУДЕ РЕКЛАСИФІКОВАНИЙ В ПРИБУТОК / (ЗБИТОК)			
Переоцінка основних засобів	22	15 340	3 961
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом, що не буде рекласифікований в прибуток / (збиток)	22	(2 761)	(713)
ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД, ЩО БУДЕ РЕКЛАСИФІКОВАНИЙ В ПРИБУТОК / (ЗБИТОК)			
Переоцінка цінних паперів у портфелі банку на продаж	22	(484)	826
Всього інший сукупний дохід після оподаткування за рік	22	12 095	4 074
Усього сукупного доходу за рік		609 311	(4 090 699)
Прибуток/(збиток) на акцію (гривень)	28	0.01	(0.06)

Затверджено до випуску та підписано

16 квітня 2018 року

Голова Правління

Головний бухгалтер

Григор'єв В.А.
(044) 490-46-23

Михайлю В.В.

Головкова С.Г.

